

KAUNISTA MUTTA KONTROLLOITUA
Suomalaisten tulenpyörittäjien etnografiaa

Pro gradu -tutkielma
Jyväskylän yliopisto
Historian ja etnologian laitos
Etnologia (kulttuuriantropologia)
Tanja Seppänen
Syksy 2008

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistinen	Laitos – Department Historian ja etnologian laitos
Tekijä – Author Tanja Seppänen	
Työn nimi – Title Kaunista, mutta kontrolloitua. Suomalaisten tulenpyörittäjien etnografiaa.	
Oppiaine – Subject Etnologia	Työn laji – Level Pro gradu
Aika – Month and year Joulukuu 2008	Sivumäärä – Number of pages 80 s.
Tiivistelmä – Abstract <p>Tämän pro gradu -työn aineisto on kerätty laadullisin tutkimusmenetelmin. Olen tehnyt teemahaastatteluja, valokuvannut sekä havainnoinut videoilta tulenpyörittäjien esityksiä. Apuvälineenä käytin Internetiä ja mediaa, ja haastateltavia on useasta eri tuliryhmästä. Tutkimuksessa käydään läpi, millaisia tuliryhmiä ja -taiteilijoita Suomessa esiintyy sekä kuvaillaan ja analysoidaan niiden tyylejä muun muassa videoilta tarkasteltujen esitysten avulla. Tutkielmassa pohditaan myös alan harrastajien toimintaansa liittämiä merkityksiä.</p> <p>Tutkimuksen teoreettisena viitekehystenä toimii symboliantropologia sekä soveltuvin osin semiotiikka ja visuaalinen antropologia. Tulitaiteilu on symbolista toimintaa, ja se on harrastajille hyvä itseilmaisun keino, tapa kehittää itseään ja kokeilla rajojaan. Ryhmiin kuulutaan niiden itsensä vuoksi. Tutkimuksessa vertaillaan tulitaiteiluun myös muita samankaltaisia ilmiöitä ja tulen hyödyntämisen tapoja. Käsittämäni tulitaiteilu on ehkä nuori laji, mutta ihminen on halunnut myös muulloin ilmentää tulen kauneutta ja voimaa erilaisissa rituaaleissa tai performansseissa.</p>	
Asiasanat – Keywords tulenpyörittely, tulitaide, tuliryhmät, nykysirkus, symboli, esteettinen tyyli	
Säilytyspaikka – Depository Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	3
Aiheen esittely ja tutkimuskysymykset.....	3
Aikaisempia tutkimuksia ja työnjärjestys.....	5
2. Aineisto ja menetelmät	9
Haastattelut	9
Visuaalinen materiaali.....	11
3. Tuliryhmät ja informantit	15
4. Lähestymistapoja ja käsitteitä	19
Symboliantropologia	19
Keskeisiä käsitteitä	20
5. Tulella tekemisen historiaa	24
Ihminen, tuli ja kulttuuri	24
Tulitaiteilun historiaa	28
6. Tulenpyörittelyn ominaispiirteitä	35
Välineet ja pukeutuminen	35
Ympäristötekijät	39
Turvallisuustekijät	41
7. Tuliperformanssit	43
Esitykset tarkastelun alla	43
Katsojien antama palaute	49
8. Tyyli ja alalajit	51
Tyylin rakentuminen.....	51
Marginaalissa.....	55
9. Isäntä ja renki – tulitaiteilijoiden suhde tuleen	59

10. Kokoavaa tarkastelua	65
Lähteet	68
Liite	

1. Johdanto

Aiheen esittely ja tutkimuskysymykset

Mutta sitte tuli itsessään, niin siinä on se ääni, lämpö, valo..., --- kaiken kaikkiaan se tulen kauneus sinällään (Korhonen 2006; H6).

Näin kertoo tamperelaiseen tuliryhmä Flammaan kuuluva tulitaiteilija ajatuksiaan tulesta Hanna Korhosen tekemässä dokumentissa *Palava Halu*. Tähän näkemykseen on helppo yhtyä. Tuli on kiehtonut ihmisiä aina, ja neljästä eri elementistä tulta pidetään yleensä kaikkein kiehtovimpana. Koko inhimillisen kulttuurin lasketaan alkaneeksi siitä, kun ihminen keksi tulen tekemisen taidon. Tulen hallinnan ja hyödyntämisen taidon omaksumisella on myös mitattu eri kulttuurikausien kehitysasteita, ja tulella on voitettu luontoa kulttuurille (Junkala 2000: 129–130). Tulen avulla paitsi selvitään jokapäiväisen elämän välttämättömyyksistä, tuleen liittyy myös paljon erilaisia uskomuksia, myyttejä ja folklorea. Eri ihmisryhmillä ja kulttuurialueilla ilmenee erilaisia riittejä ja rituaaleja, joissa tuli toimii joko keskeisenä elementtinä tai se on yksi osa rituaalia. Usein sen vaikutusta pidetään puhdistavana, mutta tulta voidaan pitää myös pahuuden merkinä. Nuotion ympärillä tanssiminen, olympiatulen ja adventtikynttilöiden sytyttäminen, juhannuskokon polttaminen sekä tulen päällä käveleminen ovat esimerkkejä tuleen liittyvistä rituaaleista ja käytännöistä, joita ihmiset harjoittavat. Tulella on siis kiistatta sekä käytännöllinen, esteettinen että uskonnollinen ulottuvuutensa.

Tutkimuskohteekseni olen valinnut tulenpyörittäjät eli tulitaiteilijat, jotka tekevät tulitemppuja erilaisilla tulenpyöritysvälineillä, ja jotka kuuluvat johonkin tuliryhmään. Tällaisia ryhmiä esiintyy Suomessa ennen kaikkea isoimmissa kaupungeissa, suurin osa Etelä-Suomessa. Tutkimukseni aineiston keruussa olen käyttänyt menetelminä teemahaastattelua sekä havainnointia. Työni on laajuudeltaan kuitenkin liian suppea, jotta varsinaista kokonaiskuvaa tulitaiteilusta edes Suomessa olisi mahdollista rakentaa. Tutkimukseni on

tulkinnallinen ja aineistolähtöinen tapaustutkimus, joka nojaa hermeneuttiseen ja antropologiseen tutkimusperinteeseen.

Tulitaiteilua voidaan pitää yhtenä sirkuslajina. Sirkukseksi taas kutsutaan ohjelmakokonaisuutta, jota esitetään yleensä pyöreän muotoisella areenalla. Sirkustutkija Tomi Purovaara (2005: 16) puolestaan nimittää nykysirkukseksi sirkusta, jota tehdään tämän päivän keinoin. Vanha sirkusperhe -koulutusmuoto on hajonnut, kun kuka tahansa voi mennä sirkuskouluun opettelemaan sirkustaitoja. Sirkus on loitontunut teltasta ja ympyrän muotoisesta areenasta, siirtynyt lähemmäs muita taiteita ja sirkuslajit, kuten vaikkapa jongleeraus ja tulitaiteilu, ovat alkaneet elää omaa elämäänsä sirkuksen ulkopuolella mm. osana nuorison alakulttuurimuotoja. Muutosten syinä voidaan pitää länsimaisessa yhteiskunnassa yleisesti tapahtuneita muutoksia, kuten perhearvojen hajoamista, pirstaloitumista ja globalisaatiota (Purovaara 2005: 101–103, 127–128). Itse tulenpyöriksen katsotaan olevan lähtöisin Uuden-Seelannin maoreilta, ja mm. Egyptissä on harrastettu jongleerausta jo 4000 vuotta sitten (ks. esim. www1; Aulanko 1985: 14; Guy 2005: 20).

Itse kiinnostuin aiheesta oman sirkusharrastukseni kautta. Kävin sirkuskoulussa Pohjois-Pohjanmaalla ala-asteikäisestä lukion päättämiseen saakka, ja lukioikäisenä osallistuin ryhmämme tulinumero -esitykseen. Vaikka sirkusharrastukseni on sittemmin jäänytkin, ehdin jo jäädä sirkuksen maailmaan koukuun. Yliopistossa aloin miettimään tutkimuksen tekoa sirkuksesta, ja lopulta päädyin tekemään pro gradu -työtäni tulenpyörittelystä, jonka voi katsoa liittyvän sirkuksen kenttään. Itse en kuitenkaan ole koskaan ollut minkään tuliryhmän jäsen, mutta ennen tutkimuksen aloittamista minulla oli jo esiyymmärrys aiheesta.

Tutkimuskysymykseni ovat seuraavat: Millaisia tuliryhmiä Suomessa esiintyy, ja voisiko niitä luokitella tyylin mukaan? Mitä tarkastelemissani tulitaiteilijoiden esityksissä tapahtuu, eli mistä tekijöistä esitykset rakentuvat? Mikä on tulenpyörittäjien suhde tuleen eli millaisia merkityksiä he siihen liittävät?

Aikaisempia tutkimuksia ja työnjärjestys

Kun etnografit ovat olleet kentällä tutkimassa erilaisia yhteisöjä, he eivät varmastikaan ole voineet välttyä kiinnittämästä huomiota rituaaleihin, joissa tulella on jonkinlainen rooli. Usein tuli on mukana erityisesti siirtymä- ja puhdistusriiteissä, kuten vaikkapa vainajan polttohautauksessa. Antropologit ovat tutkineet esimerkiksi Kreikan ortodoksien harjoittamaa tulikävelyä kerran vuodessa Pyhän Konstantinuksen päivänä (www2). Kuitenkin välttyäkseni uppoutumasta loppumattomaan suohon, vertaan tässä yhteydessä tutkimukseeni vain niitä tutkimusaiheita, joissa tulella on jonkinlainen rooli esittävän taiteen rituaaleissa.

Antropologi Albert B. Reagan on tutkinut 1920-luvulla Arizonassa navaho-intiaanien tanssirituaalia tulen äärellä, mistä hän käyttää nimitystä tulitanssi. Rituaalissa hän havaitsi useita eri osia, joissa tanssijat eri tavoin pukeutuneina tanssivat oksista tehdyn aitauksen keskellä tulen ympärillä. Säestäjät istuvat omalla alueellaan ringissä, ja katsojat ovat levittäytyneet aitauksen sisään tulen ympärille. Perheillä on oma pieni tuli sytytettyinä keskustulen lisäksi. Tanssin ensimmäisessä osassa päähineisiin, punaisiin moksasiineihin ja tanssikilteihin pukeutuneet kaksi esiintyjää tanssivat tulen ympärillä nuolia heilutellen ja säännöllisin väliajoin kirkuen. Välillä he työntävät nuolen kurkkuunsa (vrt. tulennielentä), kunnes he poistuvat ympyrästä palaten siihen lopulta takaisin noin 60 tanssijan kanssa. Eri tanssiosiot jatkuvat, jolloin esiintyjät jatkavat tanssimista avojaloin tulen ympärillä loitontuen siitä välillä vuorotellen jokaista ilmansuuntaa kohti ja palaten lopulta lähemmäs tulta. Esiintyjät saattavat laulaa samanaikaisesti, kun he tanssivat erilaisten koristeltujen tikkujen, keppien ja oksakimppujen kanssa. Rituaalin viimeisessä osassa miesesiintyjät tanssivat tulen ympärillä käsissään käärittyjä kaarnanippuja. Yksi tanssija sytyttää ensiksi yhden nipun palamaan, minkä jälkeen hän nakkaa palavan kaarnan kohti itää aitauksen ulkopuolelle. Sen jälkeen hän nakkaa kolme muuta kaarnakimppua kohti muita ilmansuuntia aitauksen yli. Muut tanssijat seuraavat perässä

sytyttäen kaaraniput tuleen, jonka jälkeen he hakkaavat niillä toisiaan, kunnes lopulta poistuvat ringistä. (Reagan 1934: 434–437.)

Vaikka kuvatulla tanssilla onkin yhtäläisyyksiä nykyisenlaisena tunnetun tulitanssin kanssa, on aikaisempia tutkimuksia varsinaisesta tulitaiteilusta kuitenkin hankala löytää. Lehtijuttuja ja videopätkiä on julkaistu sitäkin enemmän. Kokoavan lehtiartikkelin suomalaisista tuliryhmistä on kirjoittanut Heidi Laine *Kulttuurivihkoihin*. Artikkelissa *Liekkien leikittäjät* (2006) hän esittelee itse lajia, ilmiötä ja Suomessa toimivia tuliryhmiä sekä haastattelee kolmen eri tuliryhmän jäseniä. Yleensä ottaen sirkus ja sen eri lajit ovat olleet hyljeksittyjä tutkimuskohteita, vaikka sirkus on vuosituhansia vanha taide- ja viihdemuoto. Kenties akateemiset piirit eivät ole olleet kovin kiinnostuneita näinkin populaarista viihdemuodosta. Toisaalta kiinnostus kiertelevää elämänmuotoa, suullisesti kulkevaa perinnettä ja sirkusperheitä kohtaan on ollut havaittavissa etnologiatieteidenkin alalla. Kronikanomaiset teokset sirkusperheistä ja sirkuksista näyttävät olleen tutkimuksia, joita sirkuksesta on pääasiassa tehty Pohjoismaissa. Suomalaisen sirkuksen sekä ennen kaikkea vuonna 1976 perustetun Sirkus Finlandian historiaa tarkastelee Eero Taivalsaari kirjassaan *Sirkuselämää - Suomalainen sirkus kautta aikojen* (2006). Kirjaansa hän on haastatellut lukuisia Sirkus Finlandian artisteja, muita sen parissa työskenteleviä sekä asiantuntijoita. Myös Sven Hirn on tutkinut sirkusta kulttuurihistoriallisesta näkökulmasta. Hän on mm. kirjoittanut teoksen *Sirkus kiertää Suomea 1800–1914* (1982a). Lisäksi hän on kirjoittanut useita muita teoksia Suomen kansan huvien, tivoli- sekä teatteritoiminnan historiasta.

Kielitieteilijä ja semiootikko Paul Bouissac on julkaissut sirkukseen liittyen useita artikkeleita (www3). Hän analysoi perinteistä eurooppalaista yhden ringin sirkusta semioottisesta näkökulmasta kirjassaan *Circus and Culture* (1976). Hän käy läpi mm. klovni-, hevos-, akrobaatti-, jongleeraus- ja villieläinnumeroiden sekä sirkuspostereiden sisältämää omaa merkkikieltä. Hän näkee sirkuksen kielenä, omanlaisena nonverbaalina merkkisysteeminään. Hän myöntää sirkuksen olevan ikään kuin fossiili, joka juuri siksi viehättää. Toisaalta sirkus on yhtä aikaa sekä osa massamediaa että marginaalia, mutta myös kyseessä

olevan kulttuurin sisä- ja ulkopuolella. Kirjan pääajatus on näkemys sirkuksesta metakulttuurisena diskurssina, joka viittaa kulttuuriin koodeihin. Bouissacin mukaan sirkusesityksissä aktualisoituu kaikki ne kulttuuriset kategoriat, joiden läpi näemme universumin merkitsevänä systeeminä. Näillä kulttuurisilla kategorioilla hän viittaa esimerkiksi villieläin vastaan lemmikkieläin -jaotteluihin, ja nämä kategoriat käännetään sirkuksessa nurin. Kuitenkin juuri siksi, että sirkusesitykset käyttävät hyväkseen kulttuurisysteemiä, osaa yleisö lukea eri sirkusnumeroiden viestejä ja välittää viestejä takaisin mm. ilosta tai pelosta niin hyvin, että sirkus näyttäytyy universaalina viihdemuotona. (Bouissac 1976: 5–9.)

Nykysirkuksen myötä sirkus on kuitenkin saavuttanut uudenlaista suosiota viime aikoina. Tämä on alkanut näkyä sirkuksesta tehtyjen opinnäytetöiden lisääntymisenä muun muassa kulttuurituotannon alalla. Myös Turun ammattikorkeakouluun perustetun sirkustaiteen koulutusohjelman myötä on sirkukseen liittyviä opinnäytetöitä alkanut luonnollisesti syntyä. 2000-luvulla tehdyt tutkimukset sirkuksesta, sirkusperheistä ja -taiteilijoista liittyvät ennen kaikkea muutoksen tematiikkaan perinteisen ja nykysirkuksen välillä (ks. esim. Gyu 2001: 18).

Sirkustutkija ja sirkuksen tiedotuskeskuksen nykyinen toiminnanjohtaja Tomi Purovaara teki teatteritieteen gradunsa aiheesta *Ihmeestä instituutioksi - Nykysirkuksen kehitys taidon ja taiteen kentällä* (2003). Hän kirjoitti aiheesta kirjan *Nykysirkus - aarteita, avaimia ja arvoituksia* (2005), jossa hän käy läpi sirkuksen historiaa, eroja perinteisen sirkuksen ja uuden sirkuksen välillä sekä haastattelee neljää nuorta sirkustaiteilijaa. Vuonna 2008 ilmestyneessä kirjassaan *Ihmeen väkeä! Suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita* Purovaara jatkaa samoilla linjoilla haastatellen suomalaisen sirkuksen uranuurtajia artisteista tutkijoihin. Artistien kirjosta hän kuitenkin jättää tulitaiteilijat pois. Eli tutkimus heistä on Suomessa vielä tekemättä, joten tutkimukseni on paikallaan ja myös ajankohtainen tehdä. Antropologisen lähestymistavan avulla uskon tuovani sirkuksen tutkimukseen tuoretta näkökulmaa.

Työni järjestys on seuraavanlainen: Luvussa kaksi tuon ilmi valitsemiani tutkimusmenetelmiä ja aineistoani. Luvussa kolme esittelen tuliryhmiä ja informantteja. Luvussa neljä käyn läpi työni kannalta keskeisiä käsitteitä sekä teoreettista viitekehystäni. Luvussa viisi luon puolestani lyhyen katsauksen siihen, millä muulla tavoin ihminen on hyödyntänyt tulella tekemisen taitoaan sekä tarkastelen tulitaiteilun kehitystä lajina. Luvussa kuusi esittelen lajin ominaispiirteitä, ja luvussa seitsemän tarkastelen kolmea tuliesitystä tarkemmin. Luvussa kahdeksan analysoin tulitaiteilun erilaisia tyylejä ja alalajeja sekä niiden suhdetta muihin ilmiöihin. Luvussa yhdeksän pohdin tulitaiteilijoiden tuleen liittämiä merkityksiä ja luku kymmenen kokoaa tutkimustulokset ja toimii työn päätöslukuna.

Kuva 1. Tulipoiden pyörittäjä. Tuliryhmä Kipuna.

2. Aineisto ja menetelmät

Haastattelut

Valitsin sattumanvaraisesti kolme tuliryhmää, Etnan, Tulikansan ja Flamman, joihin otin yhteyttä. En halunnut keskittyä pelkästään yhteen ryhmään, mutta en halunnut haastatella myöskään liian monen eri tuliryhmän jäseniä. Tein teemahaastatteluja pääasiassa Helsingissä ja Tampereella maaliskuis- ja huhtikuun aikana vuonna 2007. Tällöin pidin myös kenttäpäiväkirjaa. Tampereella haastattelin tuliryhmä Flamman jäseniä ja Helsingissä tuliryhmä Etnan sekä Tulikansan jäseniä. Haastattelin yhtä henkilöä, joka on joskus vaikuttanut tuliryhmä Etnassa, mutta toimii nykyisin kokopäiväisenä, itsenäisenä tilitaiteilijana. Häntä nimittäisin yhdeksi pääinformantiksi, koska hänellä oli asiasta paljon sanottavaa. Tein kuusi haastattelua, joista yksi oli parihaastattelu. Lisäksi haastattelin vuonna 2004 yhtä silloisen jyvaskyläläisen tuliryhmä Liekin jäsentä. Tämän haastattelun tein etnologian perusopinon kenttätutkimuksen perusteet -kurssiin liittyvänä suorituksena. Käytän tätä haastattelua osana aineistoani, vaikka en silloin osannutkaan arvata tulevani käyttämään sitä tulevaisuudessa myös pro gradu -työssäni. Nauhoittamani haastattelut kestivät 20 minuutista puoleentoista tuntiin ja niistä syntyi tiivistä litteroitua tekstiä yhteensä noin 50 sivua, yksittäisten haastattelujen pituuden vaihdellessa kahdesta sivusta 15 sivuun.

Informanttini hankin ottamalla yhteyttä tuliryhmien yhteyshenkilöihin joko sähköpostitse tai puhelimitse. Tuliryhmien yhteystiedot sain heidän kotisivuiltaan, joilta löytyy muutakin hyödyllistä tietoa heidän toiminnastaan. Haastateltavat valikoituivat tutkimukseeni paitsi sattuman kautta, niin myös heidän oman motivoituneisuutensa sekä tuliryhmässä ilmenevän aktiivisuuden tai roolin perusteella. Toisaalta toivoin, että haastateltavat olisivat mieluummin pitkäaikaisia harrastelijoita kuin vasta-aloittelijoita. Informanttini olivatkin harrastaneet lajia haastatteluhetkellä 6–10 vuotta, joten lasken heidät pitkäaikaisiksi harrastelijoiksi. Informanteistani puolet on naisia ja puolet miehiä.

Tähän jakaumaan päädyin oikeastaan sattumalta, mutta mielestäni se vastaa kuitenkin aika hyvin tulitaitelijoiden sukupuolijakaumaa, joskin niukka enemmistö heistä on omien havaintojeni mukaan miehiä. Informanttieni ikä vaihteli haastatteluhetkellä 24-vuotiaasta 43-vuotiaaseen. Haastateltujen taustoista kerron lisää seuraavassa luvussa. Lisäksi olen laatinut heistä erillisen taulukon (ks. Lähteet), josta selviää heidän perustietonsa.

Haastattelut alkoivat vapaamuotoisella juttelulla, jonka aikana kyselin taustatietoja sekä haastateltavan tuliryhmästä että hänen tuiharrastuksestaan. Tätä nauhalle ottamaani rupattelua saattoi jatkua jopa noin puoli tuntia, ennen kuin loin ensimmäisen silmäyksen mukana olleeseen teemakysymyslistaan (ks. Liite). Tämän jälkeen aloin kysellä jäljellä olevia, kenties hieman tarkentavia kysymyksiä listastani. Nämä kysymykset liittyivät ennen kaikkea merkityksiin, joita haastateltavat liittävät tuiharrasteluun. Koin teemahaastattelun parhaimmaksi menetelmäksi saada tietoa nimenomaan merkityksistä. Teemahaastattelulle ominaisesti kysymysten esittämisjärjestys ja osittain kysymyksetkin vaihtelivat eri haastatteluissa (vrt. Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2005: 197). Litteroidun aineistoni olen jakanut analyysivaiheessa eri teemoihin teemalistaani mukailten.

Tein siis sekä yksilöhaastatteluja että parihaastattelun. Virallisesti tein yhden parihaastattelun, mutta tein kerran kaksi haastattelua peräkkäin ja näiden haastattelujen välissä haastattelin näitä kahta samaan tuliryhmään kuuluvaa informanttia myös yhtä aikaa. Tämä tilanne muistutti ryhmähaastattelua, ja otin tätä keskustelua hieman nauhalle, mutta laskeen heidän haastattelunsa kuitenkin erillisiksi tapauksiksi. Sosiologi Martti Grönforsin (1982: 109) mielestä haastateltavat ovat luontevampia ja vapautuneempia ryhmähaastattelutilanteissa. Havaitsin tämän seikan parihaastattelua tehdessäni, mutta toisaalta koin, että haastateltavien keskittymiskyky ei ollut parihaastattelussa täysissä voimissaan. Koin, että joidenkin kysymysten kohdalla toinen haastateltavista ei jäänyt liikaa pohtimaan jotakin asiaa, kun hänen haastatteluparinsa vastasi jo jotakin esitettyyn kysymykseen, joten näissä tilanteissa oli luonnollista siirtyä seuraavaan kysymykseen. Yksilöhaastattelussa haastateltavan olisi tavallaan ollut pakko vastata kysymykseen ainakin jotakin.

Toisaalta tämä kertoi siitä, että haastateltavat olivat asioista samaa mieltä, ja että he jakavat samanlaisen arvomaailman ainakin kyseessä olleiden asioiden suhteen. Ryhmähaastattelujen tarkoituksena yleensä onkin juuri kartoittaa ryhmien yhteisiä normeja ja ihanteita, sisäistä vuorovaikutusta ja sosiaalisia suhteita (Sulkunen 1990: 265).

Haastattelut tapahtuivat kahvilassa, puistossa tai informantin kotona. Useimmiten haastattelupaikan valitsijana toimi haastateltava, sillä itse tein yleensä vain alustavia paikkaehdotuksia. Päätökset haastattelupaikoista perustuivat kuitenkin lähinnä käytännöllisiin sijaintiseikkoihin. Tutkimuksessani olen noudattanut alallani vaadittavaa tutkimusetiikkaa (ks. esim. www4). Olen kysellyt tarvittavat luvat erilaisten aineistojen käyttöön. En aio paljastaa informanttieni henkilöllisyyttä, vaan olen laatinut jokaiselle henkilölle koodinimen H1 - H8, jota käytän. Päädyin tähän ratkaisuun jo ennen haastattelujen tekoa. Tämä ei johdu siitä, että tutkimukseni olisi jotenkin erityisen arkaluontoinen tai henkilökohtainen, vaan koen tämän ehkä enemmän normaaliksi ja vakiintuneeksi käytännöksi toimia (vrt. Eskola & Suoranta 1998: 57). Pro gradu -työssäni puhun kuitenkin tuliryhmistä niiden oikeilla nimillään. En näe järkeväksi piilotella niitä, koska Suomessa ei ole muutenkaan kovin montaa tuliryhmää, joten ne paljastuisivat helposti muutenkin. Ja yksi tämän tutkimuksen tavoitteista onkin tehdä näitä tuliryhmiä tunnetuiksi. Lisäksi käytän tutkimuksessani joitakin lainauksia aiheesta tehdyistä lehtijutuista sekä kahta sähköpostiviestiä henkilö H5:lta.

Visuaalinen materiaali

Tutkimuksessani analysoin videoilta kolmea tuliesitystä. Nämä videot sijaitsevat internetissä sekä tuliryhmien omilla kotisivuilla että YouTubessa, jonne kuka tahansa voi jättää itse tekemiään videoita muiden katseltavaksi. Näillä videoilla ei ole tekijänoikeuksia. Tämän ratkaisun myötä saatan saada niskaani syytöksiä nojatuoliantropologiasta, mutta puolustaudun kuitenkin sillä, että olen nähnyt myös livenä muutamia näiden tuliryhmien esityksiä. Itse en omista hyvää

videokameraa enkä ole juuri harrastanut videokuvausta, joten säästän aikaa ja vaivaa käyttämällä muiden tekemiä valmiita videoita. Internetissä ylipäätään on niin paljon videoita eri tuliesityksistä ympäri maailmaa, joten olisi aika omituista olla tutustumatta niihin. Täten tutkimukseni sijoittuu paitsi visuaalisen antropologian, niin hiukan myös virtuaalisen antropologian kentälle. Lisäksi käytän tutkimuksessani valokuvia, joiden tarkoituksena on selventää ja värittää tutkimustani, sillä tutkimusaiheeni on hyvin visuaalinen. Siten koen visuaalisten menetelmien käytön sopivan hyvin tutkimukseeni.

Visuaalisella materiaalilla on tärkeä rooli tutkimuksessani, sillä sitä kautta sekä minun että tutkimukseni lukijoiden on mahdollista muodostaa kuva tuliryhmien harjoittamasta tulitaiteilusta. Kuvat toimivat paitsi muistin apuvälineenä minulle itselleni, ne myös lisäävät tutkimukseni konkreettisuutta ja luotettavuutta (vrt. Collier 1995: 248). Visuaalisen antropologian teoreetikko John Collier Jr. (1995: 245) nimittääkin valokuvia purkin avaajiksi, sillä ne luovat näkymiä johonkin tiettyyn kulttuuriin. Koska ihmisen muisti- ja havainnointikapasiteetit ovat rajallisia, kuvaamisen avulla voidaan tallentaa sellaisia seikkoja, joita etnografilta on jäänyt huomaamatta kentällä (Fetterman 1998: 66; Collier 1995: 248). Kun siis katson videolta samaa esitystä useamman kerran, löydän esityksestä mahdollisesti joka kerta paitsi uusia tulkintoja, myös joitakin konkreettisia uusia asioita. Kameran tallennuskykykin on kuitenkin rajallinen. Kun tutkimuksissa käytetään apuna kameraa, saattaa vaarana olla liian suppea näkemys kohteesta, sillä kuvaajalla on taipumus yleensä keskittyä tietynlaisen käyttäytymisen ja kohteiden kuvaamiseen. Tähän voi kuitenkin vaikuttaa kuvaamalla kohdetta mahdollisimman monipuolisesti, kuten eri kuvakulmista. (Fetterman 1998: 69.)

Tutkijan käyttäessä muiden ottamaa kuvamateriaalia, tulee antropologi ja kuvatutkija Joanna Cohan Schererin (1995: 201, 204) mukaan ottaa huomioon muun muassa se, miksi ja mihin tarkoitukseen kuvaaja on kuvannut kohdetta. Näitä videoesityksiä, joita tutkimuksessani analysoin ja vertailen, ei suinkaan ole kuvattu minua tai ketään muutakaan tutkijaa varten. Yhtenä motiivina on varmasti ollut raha; kun tuliryhmät kuvaavat omia teoksiaan videolle ja laittavat

ne omille kotisivuilleen katseltavaksi, voivat esityksestä kiinnostuneet sitten tilata ryhmän vaikka firmansa pikkujouluihin esiintymään. Videoita tuliesityksistä kuvataan varmasti pelkästään omaksi iloksi sekä kehittymisen halusta, kun esiintyjät voivat oppia näkemästään. Kokemukseni perusteella en kuitenkaan koe näiden videoesitysten eroavan kovinkaan paljon elävänä nähdyistä esityksistä. Joitakin pieniä yksityiskohtia jää katsojalta huomioimatta joka tapauksessa.

En ole osallistunut näiden tuliryhmien toimintaan tai harjoituksiin. Osallistuva havainnointi olisi ollut mahdollista, sillä oman sirkustaustani vuoksi osaan tarvittaessa jongleerata joillakin tulivälineillä. Itse en kuitenkaan nähnyt osallistumista tarpeellisena tutkimukseni päämäärien kannalta; eri asia jos keskittyisin tutkimuksessani vaikkapa jonkin tietyn ryhmän dynamiikkaan ja elämäntapaan. Ulkopuolisen havainnointini tarkoituksena on lähinnä monipuolistaa ja rikastaa tutkittavasta ilmiöstä saatua tietoa. Yhden haastattelun yhteydessä minulle esiteltiin tuliryhmän käyttämiä välineitä heidän varastotilassaan Helsingin Kalliossa. Toisen haastattelun yhteydessä taas kuvasin informantin omistamia tulivälineitä hänen kotonaan Helsingissä. Pro gradu -työssäni käytän yhteensä yhdeksää valokuvaa, joista kuusi on itseni ottamia.

Käytän tutkimuksessani myös Hanna Korhosen tekemää DVD-dokumenttia *Palava halu (2006)*, joka kertoo tuliryhmä Flamman yhdestä jäsenestä. Sain tämän 20 minuutin pituisen dokumentin lainaan dokumentin tekijältä. Itse dokumentin olemassaolosta sain taas kuulla henkilöltä, josta dokumentti kertoo. Dokumentti on tehty Tampereen ammattikorkeakoulun taiteen ja viestinnän opintoihin liittyvänä työnä. Olen kirjoittanut siitä ylös suoria lainauksia haastateltavan puheesta, eli käytännössä olen litteroinut koko dokumentin materiaalin ja käytän dokumentin haastateltavasta koodinimeä, kuten muistakin informanteistani (ks. esim. Lähteet).

Olen seurannut internetissä myös muiden kuin tutkimieni suomalaisten tuliryhmien toimintaa. YouTubessa olen katsellut muidenkin tulenpyörittäjien

esitysten tai harjoitusten videoita sekä vierailut muun muassa Singaporessa sekä Edinburghissa järjestettävien tulifestivaalien kotisivuilla valokuvia katsomassa saadakseni monipuolisemman ja laajemman kuvan tulitaiteilusta ilmiönä. Olisi ollut kiinnostavaa osallistua itsekin jollekin tulifestivaalille tutkimukseni aineiston keruun aikana, mutta valitettavasti näiden tapahtumien ajankohdat eivät sopineet omiin aikatauluihini. Taloudellisilla seikoilla oli myös vaikutusta asiaan. Lisäksi erilaisten sirkusten esityksissä olen nähnyt useita tulinumeroita elämäni aikana.

3. Tuliryhmät ja informantit

Kun päätin valita pro gradu -työni aiheeksi tuliryhmät vuoden 2007 alussa, muun muassa internetin hakukoneilla tehtyjen etsintöjen jälkeen arvelin Suomessa olevan sellaiset kuusi tuliryhmää, jotka kaikki vaikuttavat Etelä-Suomessa. Nyt vuoden 2008 loppuvaiheilla niitä näyttäisi olevan ainakin puolet enemmän. Vasta perustettiin Internetiin tulitaiteilijoiden oma keskustelufoorumi (www16), josta löysin lisää tuliryhmiä, joista en aiemmin ollut tiennyt. Lajin harrastajien määrä tuntuisi kasvaneen silmissä jo pelkästään tutkielmani teon aikana. Myös siihen liittyvät tekijät, kuten tekemisen ammattimaistuminen, ohjelmatoimistojen mukaan liittäminen, järjestäytyminen sekä tulivälineiden ja jopa asujen ammattimainen valmistaminen on tapahtunut lyhyellä aikavälillä. Toisaalta tutkimukseni informantit ovat aika lailla alan pioneereja Suomessa, ja he ovat valmistaneet välineensä pääosin itse alusta lähtien. Lajin kotikutoisuus olikin ehkä yksi kiinnostava piirre, miksi halusin lähteä tutkimusta aiheesta tekemään.

Ensimmäinen tuliryhmä perustettiin Suomeen vuonna 1998. Kyseessä on helsinkiläinen Tulikansa sekä siihen liittyvä yhdistys Tulikansa ry (www17). Helsinkiläinen tuliryhmä Etna perustettiin vuonna 2000 sekä Polte vuonna 2001 (www18 & 19). Tamperelainen Flamma puolestaan syntyi vuonna 2002 ja helsinkiläinen Taikatulet eli Trio Taika vuonna 2005 (www20 & 21). Ennen näitä ryhmiä tuliesityksiä on nähty ainakin Sirkus Finlandiassa ja varmasti myös paljon muualla, mutta tuliryhmien perustaminen lähti kehittämään tulitaidetta omana lajinaan Suomessa. On hankalaa antaa luetettavaa vastausta siihen, kuinka monta tuliryhmää Suomessa tällä hetkellä on, ehkä noin 15. Ainakin tuliryhmä Glow on kuopattu, kun sen jäsenet ovat siirtyneet Etnaan, lopettaneet tai jatkaneet soolouralla ammattilaisena, kuten yksi informanteistani. Kuitenkin tulitaiteilulla pääsääntöisesti elävät ovat Suomessa laskettavissa yhden tai kahden käden sormilla ja muille laji on enemmän tai vähemmän vakava harrastus.

Tuliryhmät Flamma, Polte ja Tulikansa ovat kaikkein suurimpia ja aktiivisimmin keikkailevia tuliryhmiä – aktiivisesti näyttäisi keikkailevan myös kolmihenkinen Trio Taika, joka heitti 244 keikkaa Sirkus Finlandian 30-vuotisjuhlakiertueessa vuoden 2006 aikana (www21). Flammalla ja Trio Taialla on taustalla vaikuttavat ohjelmatoimistot keikkojen välittäjinä. Vuonna 2002 perustettiin Tampereelle myös Tulikollektiivi ry, jonka tarkoituksena on tuli- ja valotaiteen edistäminen Tampereella sekä välineiden ja harjoitustilojen tarjoaminen harrastajille. Sen piirissä vaikuttavat Flamma sekä tuliryhmä Titinki. (www22.) Ouluun perustettiin vuonna 2008 tuliryhmä Kipuna (www23), mutta loput tuliryhmistä vaikuttavat pääasiassa pääkaupunkiseudulla ja Tampereella. On myös oletettavaa, että sirkuskoulutuskaupungeissa Lahdessa ja Turussa olisi joitakin tulen kanssa keikkailevia henkilöitä tai ryhmiä.

Itse otin yhteyttä ehkä kaikkein näkyvimpiin tuliryhmiin, kuten Tulikansaan, Flammaan ja Etnaan, koska heidän yhteystietonsa olivat helppoiten löydettävissä internetistä. Tutkijan oma esteettinen maku, näkemykset ja mieltymykset vaikuttivat myös informanttien ja ryhmien valinnassa, vaikka tutkimuksessani olen pyrkinytkin olemaan avoin kaikelle. Ehkä vanhimpiin tuliryhmiin yhteydenottaminen myös tuntui järkevimmältä. Vaikka laji ehkä herättääkin huomiota, tulitaiteilla voi tietysti ilman näkyvyyttä myös yksinään metsässä, niin kuin yksi informanteistani mainitsee tehneensä:

Joo, siis toi keikkapyörittelyhän on ihan erikseen, mut kyllä tota se, mistä mulla tulen tekeminen on lähteny niin on se, että ottaa tulipelit ja menee ittekseen käytännössä tekeen jonnekin. Ja se on vaan sitte kanisteri ja valopeite mukaan ja sitte välineet kinaloon ja luonnonkauniille paikalle tuulensuojaseen paikkaan, niin se on huippua. (H5)

Informanttieni tuliryhmistä vuonna 2007 Flammalla oli noin 30 jäsentä ja 15 esiintyvässä ryhmässä, Etnalla oman koreografin/ ohjaajan lisäksi neljä pyörittäjää ja Tulikansalla vaihtelevasti 10–15 pyörittäjää sekä bändi.

Sitä on hankala sanoa, et kuin mont meit on. (H1)

Iso osa suomalaisista tuliryhmistä on ehkä ollut pienellä kaveriporukalla kokoon kasattuja ryhmiä, joiden kanssa pyöritellään ja keikkaillaan satunnaisesti. Toiset ryhmät ovat kasvaneet isommiksi, ja he ovat alkaneet pitämään avoimia ja säännöllisiä harjoituksia, joihin voi mennä mukaan myös uudet harrastajat. Monet tuliryhmät järjestävät pyynnöstä työpajoja välineitten rakentamisesta ja pyörittämisestä. Moni informanteistani oli myös käynyt ulkomailla sekä pitämässä työpajoja että ottamassa itse oppia joiltakin muilta tekijöiltä alan festivaaleilla. Flammalla on ollut sisäharjoitukset kaksi kertaa viikossa, ja ulkoharjoituksista tulen kanssa esimerkiksi täydenkuun aikaan on sovittu erikseen. Etnalaiset ovat pitäneet sisätreenejä kerran viikossa ja Tulikansalla on treenejä ollut vaihtelevasti pari kertaa viikossa. Haastatteleman ryhmiin kuulumaton tulitaiteilija kertoi harjoittelevansa noin 20–25 tuntia viikossa. Lähestyvät esiintymiset lisäävät treenien määrää ja silloin yleensä harjoitellaan tulen kanssa ja muulloin ilman. Vuodenaikojen vaikutuksesta harjoitteluun ja esiintymisiin kerron lisää luvussa kuusi.

Informanttini ovat aloittaneet tulen pyörittämisen vuosien 1997–2000 aikana. Useimmat olivat päätyneet lajin harrastamisen pariin ulkomaan reissujen kautta, jolloin he näkivät jossakin pyöritettävän tulta ja kiinnostuivat sitä kautta. Esimerkiksi H4 aloitti tulenpyörittelyn ollessaan vaihdossa vuonna 1999 Uudessa-Seelannissa, jossa tulenpyörittäjiä oli jo silloin paljon. Toinen kertoo kipinän syttymisestä näin:

Olin talvella -97 Ecuadorissa 6 viikkoa reissailmassa. Olin aikaisemmin tehnyt kamppailulajeja, joissa olin opetellut käyttämään pitkää sauvaa, mutta tosin hieman eri lailla ja eri tarkoitukseen, mutta palamaan en ollut keppiä tullut laittaneeksi. Olin myös kuullut, että kahdella pienemmällä kepillä heitellään "silleen jännästi" yhtä keppiä, mutta en ollut sitä itse koskaan nähnyt. Sitten Ecuadorissa vastaan kadulla käveli paikallinen jamppa, jolla moiset kepit oli mukana ja pysäytin tyypin ja vaadin näyttämään ja opettamaan perusteet. Viikko Suomeen paluun jälkeen veistelin itse puusta ensimmäisen palavan keppini, johon kiedoin vanhaa t-paitaa päihin, naulalla ja rautalangalla kiinni, lamppuöljyyn ja palamaan. Siitä se sit lähti. Devilstickistä. (H5, sähköposti 13.07.2007)

Tulenpyörityksen aloitin 10 vuotta sitten eli pyöritysvuosia on mulla takana melkein puolet enempi kuin muilla Flammalaisilla, joista ensimmäiset 5 vuotta pyörittelin itsekseni toisinaan esiintyen ja satunnaisesti muiden alasta innostuneiden kanssa. (H5, sähköposti 27.03.2007)

Tuliryhmä Titinkin internet-sivuilla puolestaan kerrotaan, että ryhmän jäsenet ovat käyneet ottamassa oppia Meksikossa ja Guatemalassa katutaiteilijoiden parissa sekä paikallisten ammattilaisten avustamana (www24). Ehkä juuri lajin näyttävyyden takia se on levinnyt globaalisti. Ja kukapa ei olisi tuntenut houkutusta laittaa sormeaan palavan kynttilän liekkiin jo lapsena. Haastattelemillani pyörittäjillä oli muun muassa tanssi-, sirkus- ja kamppailulajitausta. H3 oli harrastanut muodostelmaluistelua ja H4 taas rytmivoimistelua. Eri taiteen alojen ihmiset sekä käsityöläisammatit ovat tulitaiteilijoiden keskuudessa kaikkein yleisimpiä, mutta informanteistani löytyy myös mm. teatteritekniikko ja viittomakielen tulkki. Ammattikirjo on ylipäätään laaja hierojista kemisteihin. Informanteistani kaksi (H1 & H7) tekevät lajia ammatikseen, mikä on harvinaista. Tulikansa sai alkunsa, kun aiemmin pienemmissä tilaisuuksissa tulen kanssa esiintyneitä henkilöitä koottiin yhteen ja pyydettiin esiintymään vuonna 1998 pidetyille Keskiaika-festivaaleille Helsingissä (H1 & www17). Tuliryhmät on siis voitu perustamalla perustaa tai sitten siihen on vain ajauduttu.

H1: Sinänsä meidän syntyminen on niinku niin erilainen mihinkään muuhun ryhmään verrattuna, koska ne kaikki muut on sillai perustettu, meit ei oo niinku perustettu, me ollaan vaan...

H2: Se vaan tapahtu

H1: havaittu, et me ollaan ryhmä (nauraa). Et mieltii jotain, et meitä vaan pyydettiin keikoille.

H2: Se meni niinku itestään.

4. Lähestymistapoja ja käsitteitä

Symboliantropologia

Käytän tutkimukseni taustateorianaan paitsi symboliantropologiaa, niin myös semiotiikkaa. Molemmat tutkimussuuntaukset näkevät kulttuurin merkeistä ja symboleista rakentuvana systeeminä. Geertz määrittelee esseessään *Thick Description: Toward an Interpretive Theory of Culture* (1973) tulkinnallisen eli symboliantropologiansa perustan. Käyttäytyminen on hänelle symbolista toimintaa, koska ihmiset tarvitsevat merkkejä, joiden avulla kommunikoida. Hänen mukaansa kulttuurintutkijan ei tule etsiä yleisiä lainalaisuuksia vaan tulkita merkityksiä. Kulttuuri on hänelle merkitysten verkko, johon ihminen on kietoutunut. Kulttuuri on julkista, koska merkitykset ovat julkisia. (Geertz 1973: 5, 12, 45.) Geertzin mukaan antropologin ei tule selittää omilla käsitteillään tutkittavien elämää, vaan tutkia, miten tutkittavat itse tulkitsevat omaa elämäänsä eli rakentavat kertomusta siitä ja kuvata tätä (Ruohola & Laitila 1994: 120). Etnografiat ovat siis tulkintojen tulkintoja ja täten fiktiivisiä (Geertz 1973: 9, 15). Kulttuurianalyysi on merkitysten arvailua, niiden arvioimista ja johtopäätösten tekemistä parhaimmista arvauksista (mts. 20). Ymmärtääkseni tultaitelijoita minun on tutkijana jaettava kokemuksia heidän kanssaan.

Olen kerännyt tutkimusaineistoni nojautuen alani perinteisiin tiedonhankintamenetelmiin. Näin olen pyrkinyt tekemään tutkimuskohteistani ohuita kuvauksia (*thin descriptions*). Jotta tulkinnoista tulisi paksuja (*thick descriptions*), tulee antropologin osata lukea eli tulkita yhteisön muodostamia merkityksiä. Geertzin mukaan merkitykset ovat taas kietoutuneet symboleihin, joiden avulla ihmiset siis kommunikoivat toisilleen. Tätä julkista kommunikointia seuraamalla antropologi voi päästä jyvälle tutkittavan yhteisön kulttuuriin. Geetzille symbolit ovat tiivistyneitä ilmaisuja yhteisön ajatuksista, asenteista, uskomuksista ja mielipiteistä ja symbolina voi toimia mikä tahansa objekti, toiminta tai tapahtuma, mikä välittää mielikuvan. (Geertz 1973: 6–10; Ruohola & Laitila 1994: 121–125.) Tuli välittää erilaisia mielikuvia katsojille

tuliesityksissä. Toinen keskeinen symboliantropologian teoreetikko Victor Turner näkee symbolit monimerkityksellisinä, missä näin ollen piilee niiden voima. Ne välittävät teemoja, yhdistävät binaariopposioita, tiivistävät merkityksiä ja ovat rituaalien keskeisiä rakennusaineita. (Turner 1977: 184–185.) Symboliantropologiaa on kritisoitu paljon sen teorian löyhyydestä ja liiallisesta subjektiivisuudesta (ks. esim. Lett 1987: 117). Myös Geertz myöntää tämän, mutta katsoo, että tulkitsevaan tutkimusotteeseen kuuluukin vierastaa yleistyksiä, koska tulkinnat joko ymmärretään tai ei ymmärretä. Hänen mielestään ei ole syytä olettaa, että tulkinnat olisivat epätasemmia kuin esimerkiksi biologiset havainnot. (Geertz 1973: 24.)

Keskeisiä käsitteitä

Tulitaiteilusta voidaan puhua monilla eri nimillä. Yksi käytetyistä nimityksistä on tulenpyöritys (englanniksi *fire twirling* tai *fire spinning*), jolla viitataan erityisesti poin pyörittämiseen. Poilla tarkoitetaan ketjujen päähän kiinnitettyjä palloja, joita pyöritellään käsillä ketjujen toisesta päästä siten, että pyörittely muodostaa erilaisia kuvioita ilmaan. Poita voi pyörittää tulen kanssa tai ilman. Tulenpyörittelyllä viitataan myös kaikkeen muuhun käsillä pyöriteltävään, kuten keppien, viuhkojen ja soihtujen pyörittelyyn. Pyörittelyllä tarkoitetaan aika lailla samaa kuin tulijongleerauksella, joka ehkä viittaa ennen kaikkea tulisoihduilla jongleeraamiseen. Lajissa on siis kyse välinemanipulaatiosta. Jongleerauksen eri lajeina pidetään heitto-, tasapaino-, hyrrä- ja jalkajongleerausta, joista hyrräjongleerauksella viitataan esimerkiksi diabolon tai poin pyörittelyyn ja heittojongleerauksella vaikkapa soihtujen heittelyyn (Aulanko 1985: 17–18). Tuliesityksissä näkee ehkä harvemmin tasapainojongleerausta, jossa jonglööri pitää tasapainossa erilaisia esineitä vaikkapa sormiensa tai otsansa varassa tai jalkajongleerausta eli jaloilla jongleeraamista. Haastatteleman tulitaiteilijat puhuivatkin paljon pyörittämisestä, mikä kuulostaa paljon arkisemmalta ilmaukselta kuin tulitaiteilu tai tulitaide, jotka ovat ehkä enemmän kattokäsitteitä. Tulennielijöillä ja -puhaltajilla viitataan taas enemmän perinteisen sirkuksen fakiireihin.

Tulitaiteilusta puhutaan myös paljon nimellä tulitanssi (englanniksi *fire dance* ja ruotsiksi *eld dans*) ennen kaikkea Suomen ulkopuolella. Sillä tarkoitetaan kutakuinkin samaa kuin tulitaiteilulla. Tästä oli myös puhetta yhden haastattelun yhteydessä:

--- Ehkä enemmän ruotsinkieliset ja sit jotku Suomessakin voi puhuu siitä silleen, et englanniksikin ne monesti laittaa titteliksi, et on niinku fire dance, mikä on niinku, sen ei tarvi tarkoittaa mitenkään tanssillista, vaan se on vaan nimenä. Mut ruotsinkieliset Suomessa jotenki... se on vähän samanlainen, et se napataan sieltä. --- Mut jotenki se on sielt tullu, et ei suomenkieliset ois täällä puhuneet niin jostain tulitanssista, jos ne ei ois saanu sitä ruotsin kielestä tai englannin kielestä, ellei ne ois kääntänyt englannista sit eteenpäin. (H1)

Esimerkiksi kahdella tulitanssiin keskittyneellä Internet-sivulla (www5 & 6) tulitanssin muotoina mainitaan muun muassa tulenpyöritys, -nielentä, -puhaltaminen ja tulijongleeraus. Tulitanssin voidaan myös ajatella olevan tulitaiteen alamuoto, joka on normaalia tanssillisempaa verrattuna muihin tuliesityksiin. Itse tarkoitan tanssilla työssäni kaikkea rytmistä liikkumista (vrt. Hanna 1979: 19). Muita mahdollisia nimityksiä lajille ovat tuliteatteri, savuteatteri, tulisirkus ja tuliperformanssi. Se, mitä käsitystä lajista käytetään, voi ajatella olevan sidoksissa esiintyjän tai esiintyjien tyyliin. Esimerkiksi tuliteatteri -nimitystä voisi käyttää kenties hieman tarinallisemmasta ja teatraalisemmasta tulinumerosta, tulisirkusta selkeästi sirkuksen elementtejä sisältävästä numerosta, kun taas tulitanssia vaikkapa tulen kanssa esiintyvän vatsatanssijan esityksistä. Itse en kuitenkaan halua sekoittaa lukijaani liikaa käyttämällä työssäni koko ajan eri termiä, joten pyrin systemaattisesti käyttämään vain muutamaa käsitettä lajista, enimmäkseen tulitaiteilua tai tulenpyöritystä.

Victor Turner pitää teatteria, performansseja ja rituaaleja *liminaalisina* (Turner 1988). Ilmaisuu on peräisin Arnold Van Gennepin käsitteestä liminaalitala, jolla hän tarkoitti rituaaleissa esiintyvää välitalaa ennen uuteen statukseen siirtymistä (Turner 2007: 106). Liminaalisuus on välitalassa olemista, jotakin määrittelemätöntä, mutta hedelmällistä, missä normaalielämän säännöt ja

hierarkiat eivät päde. Monet henkilöt, kuten taiteilijat, profeetat, nomadit ja kerjäläiset ovat Turnerin mukaan liminaalisia, eli marginaaliin ja reuna-alueille sijoittuvia. (Turner 2007.) Liminaalisuudessa tuttu muutetaan tuntemattomaksi ja tuntematon tutuksi, eli ihminen luo uutta (Turner 1982: 27). Hänen mielestään liminaalisuus kuvastaa ennen kaikkea alkukantaisten kansojen rituaaleja, kun taas teollistuneiden yhteiskuntien vapaa-ajan teatteri, leikit ja muut rituaalit ovat hänelle liminoidia toimintaa (Turner 1988: 9; Turner 1982: 33). Liminoidi on myös tavanomaista rakennetta vastustavaa toimintaa, mutta yksilöllisempää ja vapaammin valittua, ja se muistuttaa enemmän tuotetta. (Turner 1982: 53–55.)

“In the so-called ‘high culture’ of complex societies, liminoid is not only removed from a *rite de passage* context, it is also “individualized”. The solitary artist *creates* the liminoid phenomena, the collectivity *experiences* collective liminal symbols.” (Turner 1982:52.)

Moderneissa yhteiskunnissa kaaos on mahdollista järjestää ymmärrettäväksi prosessiksi performanssien avulla. Turnerin mielestä esteettinen draama ammentaa aineksensa aina sosiaalisesta draamasta eli arkielämästä, mutta se muotoillaan eri tavoin esitykseksi eri kulttuureissa. (Turner 1988: 78, 93, 105.) Communitasilla hän puolestaan tarkoittaa jotakin spontaania ja välitöntä, rakenteetonta ja tasa-arvoista yhteisöllisyyttä, mikä murtautuu yhteiskuntarakenteen saumakohtien läpi liminaalisuudessa (Turner 2007: 109, 145–147). Se on ikään kuin kollektiivista ekstaasia. Klassinen esimerkki tapahtumasta, jossa ilmenee liminaalisuutta ja communitasia, ovat karnevaalit, joissa tavanomainen rakenne on käännetty nurin.

Antropologi ja teatteritutkija Richard Schechner on jatkanut Turnerin näkemysten kehittelyä esteettisestä ja sosiaalisesta draamasta sekä *rituaalin* ja *performanssin* eroista. Rituaali voidaan hänen mielestään käsittää esittäväksi käyttäytymisen muodoksi, joka järjestää, säilyttää ja kertoo, mutta tuo myös vaihtelua elämään (Schechner 1994: 639). Performanssi on esitys, jolla on yleisö, kun taas rituaaleissa yleisö osallistuu niihin itsekin. Rituaaleissa, kuten hautajaisissa tai virkaanastujaisissa, keskeistä on tehokkuus, kun taas performansseissa ja teatterissa viihdyttäminen. Kuitenkin aikakaudesta ja esityksestä riippuen myös teatteri voi painottaa enemmän tehokkuutta. Rituaalit

ovat performatiivisia ja performanssit rituaalisia; molempien juuret ovat leikissä, ja niiden erot ovat erilaisissa konteksteissa ja painotuksissa. Rituaaliset, esteettiset ja yhteiskunnalliset esitykset vaikuttavat aina toisiinsa. (Schechner 1994: 613, 622–625, 643–644.) Tulinumerot voidaan nähdä rituaalisina ja esteettisinä performansseina sekä liminoidisina tuotteina, joita katsojat kuluttavat. Ylipäättään sirkus sisältää valtavan määrän erilaisia rituaaleista johdettuja performansseja.

Sosiologi Michel Maffesoli rakentaa esteettisen tyylin teoriaa kirjassaan *Maailman mieli – yhteisöllisen tyylin muodoista* (1995). Hänen mielestään *esteettinen tyyli* kuvaa postmodernin yhteiskunnan tyyliä parhaiten, sillä esteettiset arvot ovat tartuttaneet sosiaalisen elämän kokonaisuudessaan. Tyyli on ihmisiä yhteen saattava tekijä, ei enää luokka tai muu seikka, kun samantyylliset ihmiset voivat muodostua kaikkien eri luokkakerrosten jäsenistä, ja tyyli toimii yhteen kokoavana etiikkana. Maffesolille nyky-yhteiskunnassa on ominaista lukuisten eri harrastusryhmien ja järjestöjen määrä, kun ihmiset heimoutuvat samankaltaisten kanssa. Postmoderni yhteisöllisyys on kuitenkin hajanaista ja kevyttä, kun eri yhteisöihin voidaan liittyä ja niistä voidaan poistua helposti. Tyylit rakentuvat yleensä vastakkaisista tekijöistä, joista lopulta rakentuu esteettinen kokonaisuus, missä keskeistä on ilmiäisujen leikki sekä kuvallisuus. Maffesolin mukaan tyylin avulla elämä havaitaan kokonaisvaltaisesti. (Maffesoli 1995: 8, 56, 66–67, 77–78.) Edellä mainituista tekijöistä näen koostuvan myös tuliryhmien tyylin.

5. Tulella tekemisen historiaa

Ihminen, tuli ja kulttuuri

Milloin ja miten ihminen keksi tulen – tai miten tuli saapui ihmisen luo? Jumala, joka ryöstää tulen ja tuo sen ihmisille on tunnettu niin muinaisessa kreikkalaisessa kuin suomalaisessakin mytologiassa. Tulen tuojana on pidetty myös eläinhahmoja, kuten tulikalaa tai -lintua. (ks. esim. Sarmela 1994: 128–130.) Ihmisen varhaisimmat löydetyt tulisijat on ajoitettu puolen miljoonan vuoden päähän, mutta jotkut veikkaukset ihmisen tulen käytöstä ulottuvat jopa parin miljoonan vuoden taakse. Keskustelut siitä, miten ihminen keksi tulen, jatkuvat edelleen. Yleensä ajatellaan, että ihminen oppi tulen käytön vähitellen. Metsästäjä-keräilijät ovat usein kantaneet kytevää tulta mukanaan. (Haapanen 1996:1–2.) Luonnonkansat ovat valmistaneet tulen mm. tuliporalla, -sahalla, -pumpulla ja -auralla, ja kaikissa näissä välineissä on keskeistä toisiinsa hangattavat puun palat (Birket–Smith 1972: 154–158). Tulen avulla valaistaan tie, pysytään lämpiminä, ennustetaan tulevaa, karkotetaan pahat henget tai petoeläimet, päästetään irti vanhasta polttamalla vanhoja tavaroita kokossa tai sammuttamalla vanha tuli ja sytyttämällä uusi tietyissä seremonioissa. Tulen äärellä kerrotaan tarinoita, hiljennytään ja heittäydytään romanttiseksi – tai pidetään meteliä ja hypitään ilosta tulen yli.

Ihminen on ainoa eläin, joka osaa lämmittää ruokansa itse. Tulen hallitsemistaidoillaan ihminen on vaikuttanut ekosysteemeihin. Ilman tulen käytön taitoa olisi Suomessakin mahdotonta elää. Ihmisen historia onkin käytännössä tulen alistamisen ja hallinnan historiaa (Birket–Smith 1972: 153). ”Tulen käsittely on vaatinut myös työnjaon kehittymistä. Samalla se on lisännyt ihmisten keskinäistä riippuvuutta toisistaan – sekä etujen että uhkien muodossa. Ihmisen täytyi kenties ajatella entistä enemmän muita ihmisiä ja ryhmiä, ja ennakoida niiden käyttäytymistä.” (Haapanen 1996: 4.) Tulella on myös valtaa. Esimerkiksi bushmanneilla tuli on kuulunut vain klaanin päällikölle, ja muiden on täytynyt anoa sitä häneltä (Birket–Smith 1972: 154). Eero Haapanen arvelee

artikkelissaan *Kulttuurin kipinä* (1996) tulen käyttökyvyn synnyttäneen yöelämän, sillä sitä ennen ihmiset menivät nukkumaan illan pimetessä muiden päivaeläinten tavoin. Hänen mielestään tulen voi katsoa synnyttäneen vapaa-ajan. Päivän toiminnot liittyivät ravinnon hankkimiseen, kun taas illan toiminnot sosiaalisen elämän rientoihin mm. tulen äärellä. Tulta käyttääkseen ihmisen täytyi kyetä hallitsemaan pelkojaan, impulssejaan ja toimintareaktioitaan sekä käyttämään harkintakykyään. (Haapanen 1996: 3–4.)

Tulikävely on hyvin vanha puhdistautumisseremonia, jota on harjoitettu joka puolella maailmaa. Viikingit kävelivät kuumilla ketteingeillä, intiaanit ja shamaanit hiilillä sekä havaijilaiset hehkuvalla laavalla. Lajia ovat harjoittaneet niin Japanin buddhalaiset ja taolaiset, Intian hindut kuin antiikin kreikkalaiset ja roomalaisetkin. Kävelyalustana toimivat kuumat hiilet. Kävelyyn voi siis liittyä uskonnollista taustaa, mutta usein ihmiset haluavat vain opetella itsehillintää, kokeilla uutta ja ylittää itsensä. (www 7, 8 & 9.)

Varmaankin kaikissa uskonnoissa otetaan jonkinlainen kanta tuleen. Se voi olla Pyhän Hengen vertauskuva, kuten kynttilän liekki Kristuksesta maailman valkeutena. Katolisen kirkon käsityksen mukaan kiirastuli puhdistaa ikuisen elämään pääsevät kuoleman jälkeen heidän synneistään. (Biedermann 1993: 378–379.) Lestadiolaisuudessa taas varoitellaan joutumasta tulimereen. Zarathustralaisuus tunnetaan tulenpalvontauskontona, koska sen keskeinen symboli on pyhä tuli (Grönblom 2001: 262). Zarathustralaisuuden perusti noin 3000 vuotta sitten iranilainen profeetta Zarathustra. Hänen opetuksiinsa kuului käsitys yhdestä Jumalasta, *Ahura Mazdasta*, joka on ikuinen. Hänen vastustajansa on paha henki, joka lopulta tuhoutuu. Zarathustran mielestä tuli edusti totuutta ja oikeamielisyyttä, *ashaa*. Zarathustralaiset pakenivat muslimisortajia 800-luvun lopulla Intiaan, jossa sitä harjoitetaan vielä tänäkin päivänä Iranin lisäksi. (Clarke 1994: 121–122.) Uskonnoissa tunnetaan tulitemppelit, joissa rukoillaan tulen äärellä. Myös muut elementit, kuten vesi, ovat tärkeitä zarathustralaisuudessa. He eivät esimerkiksi polta tai hautaa kuolleitaan tai upota heitä veteen, sillä tuli, vesi ja maa täytyy pitää puhtaina. Vainajat laitetaan pyöreisiin kivirakennelmiin, joita kutsutaan hiljaisuuden

torneiksi. (mts.) Mitään zarathustralaista seremoniaa ei kuitenkaan voida toimittaa ilman tulen läsnäoloa (Grönblom 2001: 268).

Suomalaisessa mytologiassa tunnetaan tulenhaltijat sekä mm. ukkosen jumalana tunnettu Ukko. Vanhoissa loitsuissa Ukon aseena mainitaan tulinen miekka, jolla hänen uskotaan hävittäneen piruja tai muita pahoja olentoja. Maasta löydettyä Ukon asetta on pidetty arvokkaana taikavälineenä, jolla on suojeltu asuntoja tulelta, ja siihen on turvauduttu myös tulipaloa sammutettaessa. (Harva 1948: 93, 96.) Vanhan kansan uskomuksissa tulenhaltijat eli tulen väki luokitellaan kodinhaltijoiksi, jotka viihtyvät tulen luona, kuten lieden äärellä. Haltijat tunnetaan myös maahisina, ja maahinen on säilynyt mm. erinäisten ihotautien ja turvotusten nimityksenä. Niiden uskottiin tarttuvan vedestä, maasta, tulesta tai tuulesta, ja siksi puhuttiin mm. tulimaahisista. (mts. 263–264.) Tulen avulla taas karkotettiin maahisia. Tulenhaltijan elämän merkkejä ovat olleet tulen liekehtiminen ja sen ääni, ja tulen uskottiinkin puhuvan. (mts. 280–281, 343–346.)

Tulella on usein jonkinlainen rooli kalendaaririiteissä. ”Juhlatulet ovat ehkä olleet koko Euroopan vanhimpia viljelyriittejä. Ne ovat ajoittuneet elinkeinovuoden alkuun ja loppuun, luonnonkalenterin taitekohtiin”. (Sarmela 1994: 98.) Juhannustulien poltto tunnetaan kaikkialla Euroopassa. Suomessa vanhin tieto juhannustulista on vuodelta 1645 Turusta. (mts. 97.) Muita tunnettuja juhlatulia Suomessa ovat olleet laskiais-, pääsiäis- ja helavalkeat, vappu- ja mikkelintulet eli kekritulet sekä huutokokot. Vapputulet kuuluvat ennen kaikkea ruotsalaiseen traditioon ja laskiaisvalkeita on poltettu Suomen ruotsinkielisillä alueilla, ja polttajina toimivat lapset. Pääsiäisvalkeat on taas pohjanmaalaista perinnettä, ja polttajina toimivat nuoret. Pääsiäistulilla haluttiin karkottaa noitia. Helavalkeat kuuluvat puolestaan Lounais-Suomen 1800-luvun nuorten kyläkulttuuriin, ja tulia poltettiin joko helatorstaina tai helluntaipyhänä. Kekritulia poltettiin satokauden päättymisen kunniaksi ainakin Kymijokilaaksossa. Etelä-Savossa on puolestaan tunnettu tapa polttaa keväällä Yrjön päivän aikaan kokkoja saarella. Päivä tunnetaan nimellä huutoyö, jolloin metelöitiin susien karkottamiseksi pois karjan luota. Juhlakokkojen äärelle on kokoontunut koko kylä, jolloin on laulettu,

tanssittu ja leikitty. Tulen sytyttäjänä on voinut toimia esimerkiksi kylän vanhin. Kokkoon on koottu vanhoja työkaluja ja muita taloudessa käytettyjä esineitä. (mts. 94–97.)

Tuleen liittyy myös hedelmällisyssymboliikkaa. Juhlatulien polton aikaan tytöt ovat ennustaneet puiden palamista seuraamalla avio-onneaan. Hyvin palava kokko on usein merkinnyt naimaonnea ja uusia lapsia koko kylään. Erityisesti naisten on toivottu saapuvan juhlatulien polttopaikoille saadakseen terveitä lapsia. (Sarmela 1994: 96.) Myös esimerkiksi Kreikassa tunnetaan tapa ennustaa avioliiton onnea tulen palamisesta. Halkojen rätinä merkitsee hyviä uutisia ja kipinän tai tuhkan lentäminen huoneeseen huonoja. (Blackman 1916: 365.) Winifred S. Blackman kirjoittaa artikkelissaan *The Magical and Ceremonial Uses of Fire* (1916) heimoyhteiskunnissa olevan lähes universaalia, että tulta käytetään suojaamaan lasta ja äitiä lapsen syntymän jälkeen. Hänen mukaansa naisten rooli on usein ollut toimia tulen vartijoina, kun taas miehet ovat puolestaan toimineet sen sytyttäjinä. (mts. 353, 359.)

Baltiasta Karjalaan levisi tapa polttaa juhannuskokossa vanhoja tervattuja kärrynpyöriä, joita talonpojat ovat heittäneet palavina pyörimään alas mäkeä. Myös Keski-Euroopassa on laitettu palavia tervatynnyreitä ja kärrynpyöriä eli tulipyöriä pyörimään alas vuoristorinteitä. Karjalassa juhannuskokko rakennettiin korkean tornin muotoon. Säärikokon rungon muodostivat neljä maahan upotettua paalua, jotka sidottiin ylhäältä yhteen. Kokon runkoa vahvistettiin poikkipuilla, joihin ripustettiin tuohesta punottuja soihtuja. Säärikokot olivat usein toistakymmentä metriä korkeita, ja ne sytytettiin ylhäältä niin, että kokko paloi soihdun tavoin. Kokkoalue ympäröitiin tuohinauhasta tehdyllä aidalla, joka lopuksi sytytettiin tuleen. Eri kylät kilpailivat usein kokkojen suuruudella. Samantapaisia säärikokkoja on tavattu myös Itävallassa ja Kroatiassa. (Sarmela 1994: 95 - 96, 98.)

Nykyajan tulen käyttö on äärimmäisen kontrolloitua, siistiä ja piilotettua (vrt. Junkala 2000: 141). Ennen se oli näkyvämpää elinkeinoelämässä mm. kaskiviljelyn ja tervanpolton muodossa. Savupirteistä on siirrytty

keskuslämmitykseen ja puuhelloista sähköliesiin. Avotulen voi sytyttää vain tietyissä paikoissa tiettyinä aikoina ja usein ainoastaan luvan kanssa. Kuitenkin suomalaisten lähtiessä kesämökille tulen käyttö tulee esille eri tavalla; takkaan laitetaan tuli, kynttilät tai kokko sytytetään, lämmitetään puusauna ja ruoka vanhalla nokipannulla. Myös tulitaiteilijoiden tulen käytössä on selkeitä viitteitä ns. arkaaisuuteen palaamisesta.

Kuva 2 ja 3. Tulivanteen pyörittäjä Tuliryhmä Kipunasta esiintymässä Oulun taiteiden yössä elokuussa 2008.

Tulitaiteilun historiaa

Tulitaide lajina on nuori, mutta sen juuret löytyvät kauempaakin. Tulenpyörittelyn katsotaan olevan lähtöisin Uuden-Seelannin maorien poin pyöriytystraditiosta. Maorit pyörittivät poita, eli ketjujen päähän kiinnitettyjä palloja parantaakseen käsivoimiaan ja koordinaatiokykyään. Poi on maorinkielinen sana ja tarkoittaa palloa. Maorien uskotaan pyörittäneen poita jo 5000 vuotta sitten. (www10.) Samankaltaisia pyörittelyvälineitä ovat kehilleet muutkin kansat (www11). *Bolan* eli pyöritettävän narun avulla, jonka päissä on painavia palloja, ovat esimerkiksi eskimot tai Etelä-Amerikan gauchot saalistaneet karjaa tai riistaa

(www30). Maorit ovat käyttäneet poita myös aseena, ja vihollista vastaan taisteltaessa se on voitu pistää palamaan, jotta vihollinen ei uskaltaisi lähestyä palavaa poita pyörittävää henkilöä liian lähelle. Maorien perinteisessä poin pyörittelyssä niitä ei kuitenkaan ole pistetty palamaan. Poi -tanssijoina ovat perinteisesti toimineet naiset. Uudesta-Seelannista poin pyörittely levisi mm. Iso-Britannian jongleerausyhteisöihin sekä muualle Eurooppaan. (www11.) Nykyään tulipoin pyörittäminen on hyvin suosittua esimerkiksi Thaimaan rannoilla (www1).

Yksi vanhimmista jonglööriä kuvaavista piirroksista löytyy antiikin Egyptistä noin vuodelta 1900 eKr. Tämä maljakossa oleva piirros esittää muutamaa jongleeraavaa naista. Sana jonglööri on puolestaan peräisin keskiajalta. Sillä viitattiin alun perin kierteleviin temppuiliijoihin ja ilveilijöihin. (Aulanko 1985: 14.) Esimerkiksi Polynesian saarilla jongleerausta on harrastettu aktiivisesti 1700-luvulta lähtien. Tongan saarella jongleeraaminen on ollut perinteisesti naisten harrastus. Jongleeraamiseen käytetään siellä tui-tui-puun hedelmiä. (mts. 16.) Samoan ja Havaijin saarilla tunnetaan tuliveitsitanssi eli *sifa afi* (*Samoaan fire knife dance*), jonka kehitti Letuli Olo Misilagi 1940-luvulla perinteisestä samoalaisesta *ailaosta* eli veitsitanssista. Se perustuu vanhan ja koristeellisen, puusta tehdyn sota-aseen eli *nifo otin* pyörittelyyn. Lajista voisi käyttää myös nimitystä tulikeppitanssi. Joka vuosi Polynesiassa pidetään perinteiset tuliveitsitaiteen maailmanmestaruuskilpailut. (www1 & www12.)

Kiinan sirkustaiteen historia on pitkä. Ensimmäinen esittävän taiteen koulu, jossa opetettiin sirkustaitoja, perustettiin Tang-dynastian aikana vuonna 720. Muinaiset keisarit ottivat metsästäjien ajanvietteestä kehittyneet akrobatian ja jongleerauksen keskusvallan alaiseksi. (Purovaara 2005: 35–36.) Myös sekä tavallisena jongleerausvälineenä että tulivälineenä tunnettu diablo eli kiinalainen hyrrä on lähtöisin Kiinasta. Se levisi 1700-luvun lopussa Eurooppaan (Bourgin 2005: 188). Tätä hyrrää heitellään kahden kepin väliin viritetyn narun avulla. Kiinalaisten arvellaan jongleeranneen devil stickin eli paholaisen sauvan kaltaisilla tikulla jo 2000 eKr, mutta alun perin tikun uskotaan olevan lähtöisin Egyptistä, josta se on kulkeutunut silkkitietä pitkin Kiinaan. Kuvia

jongleeraustikuista on löydetty vanhoista egyptiläisistä haudoista. (www13.) Ikivanhoissa egyptiläisistä teksteissä on puolestaan mainintoja tulenpuhalluksesta (www31). Täten tulitaiteilun juuret löytyvät yhtäläillä muinaisesta Egyptistä. Tarkkaa tietoa siitä, milloin jongleerausvälineet on pistetty ensimmäisiä kertoja palamaan, ei ole saatavilla. Tulennielennällä ja puhalluksella on myös pitkät perinteet Intian fakiirien keskuudessa. Nykyisin tunnetaan mm. sellainen laji kuin tulivatsatanssi (*fire belly dance*), jossa siis sekoitetaan itämaista vatsatanssia tulitaiteiluun (ks. esim. www6).

Kuva 4. Tulidevilstick. Kepin päihin on punottu kevlar -kangasta, joka sytytetään palamaan. Myös muut tulijongleerausvälineet perustuvat samaan periaatteeseen.

Kenties ensimmäisiä tuliesityksiä Euroopassa on nähty Circus Maximuksessa Roomassa. Sirkuksella tarkoitettiin antiikin Roomassa kehämäistä areenaa, joka toimi näyttämönä urheilukisoille. Kehässä nähtiin mm. kilpa-ajaja, gladiaattoritaistelua, eläinnäytöksiä, taitoratsastusta, voimamiehiä, akrobatiaa, jongleerausta, tulitemppuja ja nuorallakävelyä. (Purovaara 2005: 31.) Jongleeraus oli suosittua ajanviihdettä myös kylpylöissä (Ziethen & Serena 2003: Purovaaran 2005: 31 mukaan). Kristinuskoon kääntymisen myötä nämä menot kuitenkin kiellettiin. 600-luvulla kirkko kielsi virallisesti teatterin, mutta musiikki-, tanssi-, teatteri- ja sirkustaidot pääsivät kuitenkin esille kiertelevien ryhmien esityksissä Euroopan toreilla ja markkinoilla, kun muusikot, miimikot, jonglöörit ja akrobaatit löivät hynttyyt yhteen. Aasiassa uskonnollisuus ja sirkuslajit ovat taas yleensä liittyneet toisiinsa. (mts. 32, 35–36.)

Tulitaiteilu lasketaan usein katutaiteiluksi, sillä esitetäänhän tulinumeroita yleensä ulkona kaduilla. Myös sen juurien katsotaan kumpuavan keskiajan kiertelevien seurueiden esityksistä ja karnevaaliperinteestä, joka perustui nurinpäin kääntämisen periaatteelle. Italiassa syntyi 1500-luvulla kansanomainen teatterisuuntaus *commedia dell' arte*, mikä sisälsi elementtejä sirkuksesta. 1500-luvulla jonglöörit, tulennielijät, taikurit ja akrobaatit esiintyivät edelleenkin kaduilla, sillä teattereihin heitä ei usein päästetty esiintymään ollenkaan, vaikka heidän tiedetään esiintyneen myös hoveissa. (Purovaara 2005: 38–39.) 1800-luvulta lähtien sirkusesityksiä nähtiin mm. music hallissa, varieteessa ja vaudevillessa (mts. 47–50).

Nykyaikainen sirkus lasketaan syntyneeksi vuonna 1768 Lontoossa. Sen isänä pidetään ratsu-upseeri Philip Astleytä, joka kokosi aikaisemmin irrallaan olleet sirkuksen eri lajit yhdeksi ohjelmakokonaisuudeksi. (ks. esim. Purovaara 2005: 44–45; Hirn 1982b: 176.) Hänen keksintöään oli myös pyöreä maneesi, jonka avulla katsoja pystyi näkemään esityksiä hyvin eri puolilta katsomoa ja ratsastajat pystyivät käyttämään hyväkseen keskipakovoimaa kiertäessään kehää (Hirn 1982b: 176). Suomessa sirkusnäytäntöjä on esitetty 1800-luvun alusta asti. Ulkomaiset sirkusseurueet käyttivät Suomea reittinään kulkiessaan Tukholmasta Pietariin ja matkan varrella he esiintyivät mm. Turussa ja Helsingissä. Suomen itsenäistymisen jälkeen yhteydet itään kuitenkin katkesivat. (mts. 182–184.) Sirkus Finlandia perustettiin vuonna 1976.

Tulitaiteilun voi myös luokitella *uudeksi sirkukseksi*, joksi kutsutaan 1970-luvulla Ranskassa syntynyttä *cirque nouveaut* (Guy 2005; Purovaara 2005). Tämä liike syntyi vastustamaan ja kyseenalaistamaan sirkuksessa vallinneita käytäntöjä, niin esteettisiä kuin ideologisiakin. Suuntaus levisi nopeasti ympäri maailmaa. Olennaista uudessa sirkuksessa on lähentyminen kohti muita taiteita sekä yksittäisten sirkuslajien kehittyminen omaan suuntaansa. Uuden sirkuksen myötä muuttui mm. sirkusnäytösten esiintymispaikka, esitysten rakenne ja sisältö sekä estetiikka, johon perinteisessä sirkuksessa kuuluivat esimerkiksi kimaltelevat esiintymisvaatteet ja rummun pärinä. (Guy 2005: 19, 22–23.) Nykyisin uuden sirkuksen esiintymispaikat vaihtelevat teatterisaleista klubeihin,

kun pyöreän muotoinen areena ja telttä eivät ole enää itsestäänselvyksiä. Ihanteena on vakavasti otettava taiteilija, jonka ei tarvitse asettaa itseään kuolemanvaaraan (mts. 23, 25).

Samoihin aikoihin uuden sirkuksen kehittymisen kanssa alkoi myös sirkuskoulujen perustaminen Euroopassa ja Pohjois-Amerikassa (Purovaara 2005: 128). Tähän kehitykseen mielestäni liittyy myös tulitaiteilun kehittyminen omana lajinaan. Suomeen uusi sirkus saapui 1990-luvulla, jolloin perustettiin myös Suomen ensimmäiset tuliryhmät. Nykyisin uudesta sirkuksesta käytetään myös termiä nykysirkus, jolla halutaan kuvata uuden sirkuksen alkutaipaleen eroa nykyhetkeen verrattuna, kun uusi sirkus on jo vakiintunut sirkuksen muoto. (Purovaara 2005: 151, 184; Purovaara 2008.)

Samanlaisia yhtymäkohtia tulitaiteilulla on performanssitaieteeseen, joka alettiin mieltää omaksi taiteelliseksi muodokseen myös 1970-luvulla. Sen juuret ovat 1900-luvun alun avantgardeliikkeissä ja perusta Yhdysvalloissa, missä se sai alkunsa erilaisista happeningeista, käsitetaiteesta ja muista kokeiluista. (Carlson 2006: 124–125, 157–158.) Performansseiksi luokitellaan mm. kehotaide, ulko- ja katuperformanssit, stand-up ja poetry slam -esitykset sekä toisaalta myös uusi sirkus, eli kaikki mikä ei ole suoraan luokiteltavissa perinteisen esittävän taiteen muotoihin, kuten erilaiset kokeilevan teatterin muodot (vrt. Carlson 2006).

Sirkuslajeista jongleeraus on suosituinta, ja sitä onkin ehkä kaikkein helpointa opetella itsenäisesti, toisin kuin esimerkiksi ilma-akrobatia vaatii erityisiä välineitä ja kunnan harjoittelutilat. Jongleeraus on itsenäistynyt sirkuksen piiristä taas omaksi lajikseen. Länsimaalainen jonglöörien verkosto syntyi 1980- ja 1990-luvuilla, ja harrastajien jokavuotiset kokoontumiset mm. Euroopassa ovat yleistyneet ja suurentuneet koko ajan (Bourgin 2005: 192). Joka vuosi kesäkuussa vietetään maailman jongleerauspäivää (www15). Puistojongleeraus on suosittua isoissa kaupungeissa. Suomessakin on järjestetty syksyisin uuden jongleerauksen festivaali 5-3-1 vuodesta 1999 lähtien (www14) sekä muita

jonglöörien kokoontumisia, jotka saattavat perustua yhden välineen, kuten diabolon ympärille. Myös tulitaiteilijoilla on omat festivaalinsa useissa eri maissa.

Tulitaiteilu nykyisenkaltaisena lajinaan on nuori, ja se kehittyy koko ajan. Siinäkin on olennaista erilaisten elementtien uudenlainen yhdisteleminen, ja vaikutteita on otettu muista taiteen lajeista. Myös tutkimukseni informanteilla oli omat näkemyksensä siitä, miten tulitaiteilu on saanut alkunsa. Useiden kanssa oli haastattelun yhteydessä puhetta tulitaiteen suhteista Uuden-Seelannin maorien poin pyörittelyyn sekä eurooppalaiseen katutaiteilukulttuuriin. Tällaisia näkemyksiä lajin juurista oli kolmella informantilla:

TS: No kuin kauas sä ulostat tulitaiteilun historian sitte?

H7: Nooh... toi on vähän semmonen aihe, että siitä on kyllä jotain tutkimustakin tehty, enkä mä oo siinä mikään asiantuntija... mutta niinku, sanotaan nyt, että tämmösessä muodossa, missä niinku nykyellään ollaan, niin ei oo kyllä kauheen kauan tehty. Se on sit vaikee niinku eritellä sitä, et mikä on mitäkin ja vähän niinku... Jonglööri on voinu laittaa tulisoihdut palamaan ja heitellä niitä ja on ollu näitä tämmösiä samoalaisia satureita pyörittelemässä palavia keppejä. Niit on ollu ehkä jostain 50-luvulta tai 30-luvulta. Mutta tota... tää on niinku todella semmonen vielä uus juttu kuitenkin, vaikka mäkin oon niinku tehny kahdeksan vuotta ja jotkut on tehny kakskytvuotta, mutta kuitenkin niinku uus, kokoajan kehittyvä juttu vielä.

TS: Joo, eikö se niinku, tää tulitaiteilu, et tää on niinku Uudesta-Seelannista lähtösin?

H5: Tota, mää uskosin, et ensimmäinen, maailman ensimmäinen tulenpyörittäjä on ollu joku semmonen, öö, no siinä vähän sen jälkeen kun ihminen on keksinyt tulen ja niinku valmistanut ja tälleen näin, niin sitte joku semmonen niinku tyyppi on ottanut palavan karahkan tuolta, tota, nuotiosta ja sitte hyppiny ympäri leiripaikkaa ja pyörittänyt sitä päänsä päällä. Niinku... ja sitte... tota tota toi, kyllähän niinku tulennielentähän on sinänsä kans vanha juttu, tuolla varmaan siis.. Egyptissä on sitä jo, tulennielentää harrastettu sinänsä, koska ne jogleeras kolmee palloo ja niin edespäin, et ei sitä nyt voi sanoa, että olisko se niinku Uudesta-Seelannista sillai varsinaisesti lähtenyt niinku, että se on ehkä semmonen juttu, no poit on lähtenyt sieltä... niin, mutta tuota.

TS: Entäs sitten sirkuksen...?

H5: No sirkukseen on sitte vaan haluttu ottaa se nopeesti mukaan yhtenä semmosena elementtinä, niin. Friikkejä ja kummajaisia, maailman ihmeitä.

H1: Ei me olla synnytty mistään sirkuksen ja uuden sirkuksen perinteestä, ei me olla synnytty mistään katuteatterista, me ollaan enemmän kuitenkin tultu tuolt bileistä ja siit, mitä jengi puuhaa talvella etelän rannoilla, kun niillä ei oo muuta tekemistä... siihen me kuulutaan.

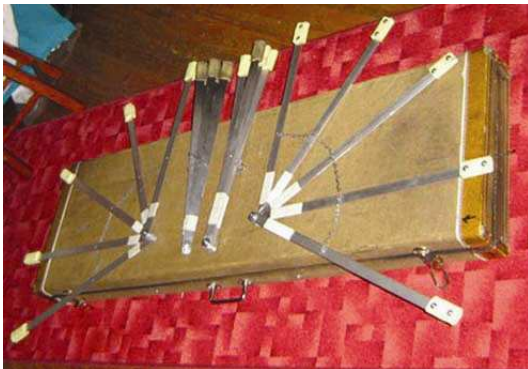
Kuva 5. Tuliryhmä Flamma. *Narrien Uni* (2007).

6. Tulenpyörittelyn ominaispiirteitä

Välineet ja pukeutuminen

Tuliryhmät ja harrastajat ovat usein valmistaneet itse välineensä käytetyistä materiaaleista, mutta nykyisin niitä voi hankkia helposti Suomessakin kaupasta. 90-luvulla se oli vielä harvinaista (H1). Eri välineistä tulipoit, devilstickit, diabolot, soihdut ja eripituiset kepit ja sauvat saadaan hankittua helpoiten kaupasta, mutta niitäkin voi mm. kevlar -kankaan ja metalliputkien avulla väsäillä itse. Kevlar -kangas on tiheästi punottua puuvillaa, mikä sisältää myös rautalankaa vahvistuksena. Sitä kiedotaan tukevasti tulivälineiden päihin ja kastetaan pääasiassa lamppuöljyssä. Kevlar -köydestä rakennetaan hyppynaruja ja ketjuja ja kokonaisesta kankaasta kenties isompia palavia juttuja. Kevlar -kangasta alan harrastajat hankkivat mm. rautakaupasta.

Silloin kun mä aloitin 6 vuotta sitten pyörittämään noita poita niin mää en edes tiennyt että niitä vois saada kaupasta. Niin mä katoin miten kaverit on tehnyt ja menin rautakauppaan ostaan kettinkiä ja sitte --- tota kevlaria ja sitte askarreltiin. (H6; Korhonen 2006)

Kuva 6. Käyttämättömiä tuliviuhkoja.

Muita käytettyjä välineitä ovat tuliketjut, -hyppynarut, -sormet, -viuhkat, -renkaat, hulavanteet sekä -pommit eli -meteoriitit, jotka toimivat kuten poit, mutta pallot narujen päissä ovat isompia. Esimerkiksi tulisormet voidaan rakentaa kiinnittämällä polkupyörien pinnoja nahkahansikkaisiin ja pinnojen päihin palavaa materiaalia ja sytyttämällä sitten päät palamaan. Sormilla tehdään sitten esityksissä liikkeitä musiikin tahdissa, kuten muillakin välineillä. Yhdestä

välineestä käytetään nimitystä käärmä, jolla viitataan palaviin ketjuihin, jotka kiepautetaan vaikkapa keskivartalon ympäri silloin, kun pyörittäjällä on päällä jotakin tulenkestävää, kuten nahkatakki (H1 & H2). Tuliveistokset ja kipinäsuihkut ovat myös tuttuja näkyjä. Lisäksi UV- eli valotaidejutut lasketaan tulitaiteiluksi, vaikka niissä ei käytetäkään tulta. Kyseessä on pimeässä hohtavien, eriväristen jongleerausvälineiden pimeässä pyörittely. Tulikansa laittaa esityksissään mahdolliset taustakulissit ja musiikkisoittimensa, kuten rumpunsa ja helistimensä palamaan. Soittimiin laitetaan mm. palavia keppejä tai tikkuja. Syksyllä 2007 näkemässäni Flamman yli tunnin kestäneessä *Narrien Uni* -tuliteatteriesityksessä välineinä nähtiin mm. tulisiipiä, -sydämiä, -nuolia, palava silmä ja polkupyörä, jonka pyörien pinnat olivat tulesa sekä erilaisia pimeässä hohtavia valovälineitä ja rakennelmia. Eli välineitten rakentelussa on vastassa vain mielikuvitus ja turvallisuus.

Kaikilla on ihan erilaiset välineet, että ku ne on kuitenkin ite tekemiä. (H4)

--- meidän esityksissä on ollut kaikenmaailman juttuja lähtien pahvista, sateenvarjosta, haraviin ja kaikennäköisiin mitä nyt vaan vois keksiä, tähdenmuotosiin keppeihin. (H3)

Me ollaan ite rakenneltu näitä välineitä, niin että pitäis rakentaa jotain ihan uutta ja ihmeellistä, mitä ei oo kellään muulla ja koskaan vielä nähty. (H8)

Jonkin sortin kilpailuhenkisyys tulee ehkä näkyviin välineitten rakentelussa; täytyy olla jotakin uutta ja ihmeellistä, mitä ei ole vielä nähty, että juuri meidät tilattaisiin keikalle uudelleen. Muista erottautumista ja lajissa kehittymistä ei ole kuitenkaan syytä pitää negatiivisena piirteenä, eikä lajin avulla pääse muutenkaan juuri tienaamaan. Toisissa ryhmissä kaikki tekevät kaikkea ja toisissa taas on selkeää erikoistumista tiettyihin välineisiin ja juttuihin.

TS: Onko teillä sit kuin jakautunut, et joku tekee jotain tiettyä juttua ja joku tekee toista?

H2: No kyl me kaikki osataan varmaan tehdä vähän kaikkee, mut kyllä jokainen on varmaan erikoistunut omaan juttuunsa, omaan välineeseen.

H1: Eikä kaikkea voi tehdä samaan aikaan [esim. välineiden puute].

H2: Niin

H1: *Must se jakaantuu sen mukaan, et joku tekee jotain jollain keikalla, kun sillä tarvii tehdä sellasta.*

Kuva 7. Pitkiä keppejä sekä lamppuöljyä.

Välineille ja tempuille keksitään joitakin nimiä kommunikoinnin parantamiseksi. Ne tulevat enimmäkseen itsestään, mutta ne voivat myös tulla jostain kauempaakin.

H2: *Joo, kyl ne nimet sitte aina tulee vähän ajan päästä*

H1: *Mut ei me silleen keksitä, ku niil niinku ulkomailla on niin paljo kaikkii erilaisii nimiä, et nää nyt on niinku vaan keilat, ja nää on mun keilat, jossa mul on kulkurit ja sit toi on aika selvästi pitkämallinen keppi ja sit voi olla lyhyempi keppejä. Ja meille lyhyt keppi on lyhyt keppi, ei me anneta sille mitään hienoa nimee tai... ja samoin niinku liikkeet, mitä me tehään, niin ne on enemmän sellasii, et mikä menee sieltä selän takaa ja ... On niil paljon kaikennäkösii nimiä, mitkä ei sillai välttämättä kuvaa yhtään mitään, mitä siin tehään. Et ehkä se on vähän sitä sirkusmaisuuutta, et on temppuja, joilla on nimiä... et me vaan niinku pyöritetään eikä me mietitä, et nyt me tehään tää kärry tai tupakki tai...*

Pyörittäjän sukupuoli näkyy hyvin välineitten valinnassa. Tytöillä on taipumusta valita kevyempiä välineitä, kuten poita ja viuhkoja, ja pojilla taas raskaita, kuten soihtuja. Laji näyttäisi kuitenkin vetävän puoleensa kummankin sukupuolen edustajia:

Aika tasan se ehkä menee. Et niinku välineissä voi olla sukupuolijakaumaa, et tytöt tekee enemmän poita ja pojat tekee enemmän keppejä, mutta... ei se nyt ihan. Niin ja tytöt tekee ehkä sitte enemmän näitä tämmösiä tanssillisempia välineitä, niinku viuhkoja tai tulisormia tai jotain,

niissä ei kauheesti poikia näy, mutta kyllä mä uskon, et niinku muuten se jakauma on niinku aika tasan... niinku harrastamisessa. (H7)

Pyörittäjät käyttävät sytytysnesteenä lamppuöljyä, koska se palaa pitkään ja rauhallisesti matalassa lämpötilassa, joten se on käytössä turvallinen.

TS: Joo. Mitä kaikkia sytytysaineita on mahdollista käyttää?

H7: No, mmm, Suomessa nyt käytetään enimmäkseen lamppuöljyä, öö... ulkomailla on enemmän variaatiota, et Suomessa se sit on niinku lamppuöljy tai jotkut käyttää grillinestettä, öö, voi käyttää sitten jotain alkoholipohjaisia niinku sinolia, mut se on sitte enemmän jos halua tehdä jotain värillisiä liekkejä, niin sitte sekottaa vähän kloorihappoa sinoliin niin saa semmosta vihreätä liekkiä. Mut ulkomailla sitte on vähän erilailla, et siellä niinku samoista asioista voi olla eri nimiä tai samalla nimellä voi olla eri asiaa... niin tavallaan lamppuöljyä ei paljon löydy mistään. Siel on sitte kerosiiniä ja parafiiniä. Monesti sanotaan et parafiini on niinku lamppuöljyä, mutta se sitte kuitenkin on tosi erilaista, kun tää lamppuöljy, mitä meillä on Suomessa. Öö... sitte on jotain semmosta, ku white gas, siitä mä en oikeen tiedä, et mitä se sitte on, mutta... yleensä niinku parasta on semmonen joka palaa rauhallisesti matalassa lämpötilassa ja sitte niinku palaessaan se ei rupee... öö, roiskimaan sitä nestettä ympäriinsä, et jotkut näistä nyt on semmosii, et vaikka sen välineen kuivaa mahdollisimman hyvin niinku kaikesta ylimääräisestä niin sitte siltikin, kun se palaa niin se rupee sit heittää sitä nestettä ympäriinsä, kun sitä keppiä pyörittää. Hmm.. että pyörivissä välineissä kyllä lamppuöljyä kannattaa käyttää. Sitte on vähän, jos sitä rakennelmia tekee niin on semmosta palogeeliä, alkoholipohjasta geeliä, joka palaa savuttomasti... ja sitte jotain just johonki tämmöseen A-nesteeseen, joka on palogeelin tapaista, mutta nestemäistä, et kyllähän noita on kaikennäköstä. Mutta bensiniä ei kannata käyttää (naurahtaa), se on aika räjähtävää ainetta. Lamppuöljyhän on itse asiassa, sitä saa periaatteessa kuljettaa lentokoneessa, ruumassa tietenkin, mutta sen tämä itsesyttymislämpötilako se on vai mikskäs sitä sanotaan, niin on niin alhainen, että sitä ei kai ees luokitella palavaksi nesteeksi.

Jotta tulenpyörittely olisi mahdollisimman turvallista, vaikuttaa turvallisuuteen myös pukeutuminen. Päälle laitetaan luonnonkuiduista tehtyjä vaatteita ja hiukset suojataan päähineellä. Vaatetuksessa mustan värin käyttö esiintyjien asuissa on kaikkein yleisintä. Se on ehkä kaikista käytännöllisin väri, sillä mustan kanssa tuli tulee hyvin esille, eikä syö siltä huomiota. Siihen on myös helppo yhdistellä muita värejä ja yksityiskohtia.

Meijän esiintymisasut on tota farkusta tehty, eli luonnon materiaalia, farkku nyt on tosi hyvä, kun se on paksu ja se on puuvillaa, niin se ei syty palamaan. Ainut, missä se niinku voi kärkehtää, on siinä kun sä oot just dipannu eli kastellut ne välineet siin lamppuöljyssä niin sen jälkeen, jos sä teet jotain liikkeitä, joissa se, tulee esimerkiksi kävelyä tai jotain jalan ympäri tai niinku teet jotain pientä tänne vyötäröön, niin siit saattaa irrota sitä lamppuöljyä ja jää sit palamaan se lamppuöljy siihen niinku vaatteeseen, et se on niinku oikeestaan ainut millon voi tuli syttyä, mut muuten toimii tosi hyvin. Et tosi huonoo materiaalia, niin sitte syttyy. (H3)

[metallisista kypäristä] *Tätä metallia on sitä varten käytetty kun se heijastaa upeesti tulta pimeässä ja sitte on kuumuuden ja tulen kestäväää samoiten kun tuo nahka mihin nää sitten niitataan. (H6; Korhonen 2006)*

Ympäristötekijät

Miten Suomen pitkä ja kylmä talvi sekä valoisa kesä sitten vaikuttaa pimeässä tulta pyörittävien vuodenvuorokierroon? Ainakin sen verran, että syksy on parasta aikaa lajin harjoittamiselle sekä keikkailulle Suomessa. ”Puhtaimmillaan” tulitaiteilijat ovat nomadeita, jotka kulkevat sään armoilla paikasta ja maasta toiseen pimeiden öiden ja lämpimien iltojen perässä. Nomadeilla viitataan antropologiassa paitsi paimentolaisiin, mutta myös muihin kiertävää elämäntapaa harjoittaviin, kuten sirkuslaisiin ja metsästäjä-keräilijöihin (Jargon 2002: nomadism). Tuliryhmistä mm. Etna ja Flamma harjoittelevat talvisin sisällä ilman tulta ja välillä myös tulen kanssa ulkona. Kun etnalaisilla harjoitusten määrä vähenee kesällä (H3), tulikansalaisilla se taas lisääntyy, koska silloin on lämpimämpää, toisin kun talvella on yleensä liian kylmää harjoitella ulkona (H1, H2). Tulikansalaisilla ei ole sisätreenejä vuoden aikana ollenkaan. He harjoittelevat Helsingin Kalliossa puistossa, jonka läheisyydessä sijaitsee varastotila, jossa he säilyttävät välineitään. He harjoittelevat ehkä eniten tulen kanssa, toisin kuin muut harjoittelevat enimmäkseen ilman tulta (H3, H4, H7, H8). Keikkoja on taas kesällä usein vähiten ainakin kaikkein valoisimpaan aikaan (H1, H3). Viime vuosina Tulikansa on kiertänyt esiintymässä kesäisin Marokossa, missä on iltaisin pimeämpää (H1, H2). Muualla olisi usein parempi harjoittaa lajia paitsi säiden takia, niin myös byrokratian:

No Suomessa on yks hyvä kuukausi tehdä tulta ulkona, se on tossa elokuun 10. päivän ja syyskuun 10. päivän välissä, loppuvuodet on ihan paskaa. Joko on liian valosaa, liian märkää tai liian kylmää. Yleensä on kuitenkin tarpeeks pimeetä, on suurimman osan aikaa vuodesta, mut sit on yleensä märkää tai kylmää, tai molempia. Mut sitte tosiaan kesällä on liian valosaa, et ei pysty tekeen, mutta toisaalta sitte se pimeys kuitenkin auttaa, et kun on pimeetä ja kylmää ja lunta niin se on kivaa kans sillon. Mutta eihän ne olosuhteet täällä tolleen oo kauheen hyvät. Ää... sitte täällä on tota byrokratiaa on niin perkeleesti. --- Niin täällä on tota byrokratiaa niin paljon, että siis kun tuolla ulkomailla menee että 'joo meillä olis sitte tossa tulishow', niin 'ok, selvä', 'let's make it happen', ja sit tehdään silleen niinku ja se on sit mahdollista, kun Suomessa, täällä pitää niinku edellisellä viikolla viimestään pitää ruveta soitteleen paikalliseen palokuntaan ja sitte hoitaa joku palomies paikalle, joka kattoo paikan ja siitä tehdään sitte palopaperit ja näin ja näin ja parhaimmillaan sit kielletään kokonaan tai. --- No kuitenkin, se on vaan niinku niin pirun vaikeeta olevinaan. Ja apurahoja tommosille on ollu kohtuu vaikee saada, mutta kyllä sitte sillai taas positiivisempaan suuntaan, että että ihmiset suhtautuu tosi hyvin ja kivasti ja niinku..., mutta ei Suomi oo helppo maa. (H5)

H2: no kyllähän tuolla Etelä-Euroopassa varmaan niinku, siellä tulee nopeemmin pimeetä ja ja siellä on lämpimämpää... niin ehkä siellä vois treenaa enemmän ulkona talvellakin ois enemmän ulkona

H1: Siel ois tosi paljon kaikkee, niinku niil on ihan älytön määrä edelleenkin kaikennäkösii teknofestivaaleja, Saksassa ois varmaan tosi hyvä ja vähän jotain Sveitsissä ja sit pikkasen näit jotain vanhoja Jugoslavian, sinne päin, siel on kuitenkin niinku tapahtumaa ja muuta, siel ois paljon kaikennäkösii juttui pitkin kesää minne vois myydä vähän isompaa esitystä ja silleen saada liksaa, et kyl mä uskon, ja siel on pimeet, sinne voi tulla tekemään sitä

H2: kesälläkin

H1: et joka viikko festivaali, kaks, niin kyl siel niinku salettiin pystyis silleen elää paremmin mutta en mä tiä jaksaisinko mä kauheesti siellä reissaa kumminkaan, ja olla joka vitun viikko jollain teknofestivaalilla (naurahtaa). Se vois olla aika painajaista loppujen lopuks, et karkuun sellasta.

Aina ei kuitenkaan esiinnytä ulkona ja joskus esiinnyttään myös valoisan aikaan. Myös sirkuksilla on ollut aina omat vaikeutensa Suomessa ilmaston ja byrokratian takia, ja sen takia meillä ei ole vahvaa katutaiteiluperinnettä, kuten esimerkiksi Keski-Euroopassa. Hirnin mukaan syitä siihen, miksi sirkuskulttuuri ei päässyt kunnolla kehittymään Suomessa, olivat mm. syrjäinen sijainti, pitkät välimatkat, lyhyt sesonki, korkea huvivero sekä ulkomailta palkatut esiintyjät (Hirn 1982a: 16).

Turvallisuustekijät

Maasta, paikasta ja ajasta riippuen poliisit ja vartijat ovat voineet tulla keskeyttämään haastateltavien tulenpyörittelyn puistossa (H1, H7). Tietysti erilaiset säännökset ja metsäpalovaroitukset on huomioitava lajia harjoitettaessa, sekä pidettävä terve järki mukana. Esimerkiksi tuulisella, sateisella ja myrskyisellä säällä ei tulen kanssa ole leikkimistä ulkona. Palavat välineet ja polttoaineet on järkevä pitää kaukana toisistaan, ettei vahinkoja pääse sattumaan. Ainakin sammutuspeitettä tulee kuljettaa mukana, vaahtosammutin on myös suositeltavaa. Suurimmalla osalla informanteistani oli tulityökurssi suoritettuna.

TS: Onko teillä kaikilla tämmöset tulityökurssit käytynä?

H2: Suurin osa joo

H1: Joo, mut se on vaan semmonen hupia oleva kortti, ei sillä oo käytännössä mitään merkitystä. Sil tyypillä, joka seisoo vieressä ja tsiigaa meijän esitystä sammutinpullo kädessä, jos on virallisesti tekemässä, niin sillä pitää olla se kortti, kellään esiintyjällä ei.

TS: Kuin pitkään se on aina voimassa?

H5: Se on aina, onko se viis vuotta aina kerrallaan. Mulla ensimmäinen tulityökortti meni viime vuonna umpeen ja nyt on jo toinen menossa. Mut se on ihan niinku noitten paloviranomaisten kanssa asioidessa auttava juttu, ei siitä muuten oo mulle mitään hyötyä ollu.

Väistämättäkin tulen kanssa pitkään puuhastellut on jo oppinut käsittelemään sitä ammattimaisesti. Välinettä ei esimerkiksi kannata kastaa polttoaineessa liikaa, ettei se rupea roiskimaan ainetta sitä pyöritettäessä. Välineet on myös hallittava ja rakennettava hyvin, ja tarkistettava niiden kunto, ettei niistä irtoa osia kesken esityksen. Haavereita tulee informanteille nykyisin vähemmän kuin alkuaikoina, kun palavia välineitä osaa jo käsitellä hyvin. Pieniä ja isoja palovammoja ja vesikelloja on tullut ja tulee vieläkin, ja vaatteeseen on saattanut palaa reikä, kun siihen on lentänyt kipinä.

... Ei muuta sen kummempia, kuin että sammutuspeitteen sisällä on ollu esimerkiks poit ja sitten on tullu itte kepin kans sillä samalla sammutuspeitteellä sammuttaan omaa välinettään, niin sit yhtäkkiä, siin on sisällä olevat on poitkin syttyneet palaan tai sit palopeitto ja mun keppi ja ne

poit siellä ja sitte on niinku, sit tämmönen niinku, kyllä ne siellä sammuu sit kun noi sytytysnesteet palaa loppuun. Tämmösiä pieniä, mutta tota. Jauhossammutinta me ei olla koskaan jouduttu missään käyttään silleen, et ois niinku meinannu syttyä joku juttu palaan --- .(H5)

Tulennielennässä tuli sammutetaan painamalla suu kiinni, kun tulikepin pää on laitettu suuhun. Tulenpuhalluksessa sytytysnestettä otetaan suuhun, josta se puhalletaan eli sylkäistään tulta kohti. Yleensä puhaltaja pitää kädessään soihtua, jonka tulipäätä kohti puhalletaan. Mitä enemmän sytytysnestettä puhalletaan tulta kohti, sitä suuremmat liekit se saa aikaan. Sytytysnesteen nieleminen on kuitenkin hengenvaarallista. Tulenpuhallukseen haastatellut suhtautuivat negatiivisesti joko kokemuksen kautta tai ilman kokemusta:

Sitä me ei harrasteta ollenkaan oikeestaan, et me vaan pyöritetään. Mä en oo koskaan edes kokeillut tulenpuhaltamista tai nielemistä, se on... se puhaltaminenkaan ei oo mitenkään hirveen terveellistä touhua, niin me ollaan jätetty se niinku muille. (H3)

--- en puhalla mielelläni, koska se on myrkyllistä ja vaarallista hommaa, siihen voi kuolla ja mä oon saanu sytytysnestemyrkytyksen puhallettuani liikaa niin mä tiedän et se ei oo kauheen kivaa. (H5)

Se on loppujen lopuks aika vaarallista puhaltaa sitä tulta, ku sitä litkuu sit yleensä tulee kurkkuun ja sit on paha olo sen jälkeen. (H2)

7. Tuliperformanssit

Tulenpyörittäjät ovat esiintyneet keskiaikaisilla markkinoilla, häissä, firmojen pikkujouluissa, lastenjuhlilla, klubeilla, avajaisissa ja virkaanastujaisissa, yksityistilaisuuksissa, valokarnevaaleilla, venetsialaisissa, tuli-, teatteri- ja musiikkifestivaaleilla eri puolilla Eurooppaa, Valon Voimat -kaupunkifestivaaleilla Helsingissä sekä muissa iltatapahtumissa (H1–H8; www17–20). Suomessa esiinnyttäen enimmäkseen Etelä-Suomessa. Myös Euroopan ulkopuolella on esiinnytty; Tulikansa Intiassa ja Brasiliassa (www17), informantti H7 Singaporen tulifestivaaleilla. Keikkoja voi olla useampi viikossa tai vain yksi kuukaudessa.

Tässä luvussa tarkastelen lähemmin kolmea tuliesitystä videolta ja kuvailen, mitä niissä tapahtuu luodakseni kuvaa siitä, mitä niissä yleensä tapahtuu, ja mistä tekijöistä ne rakentuvat. Nämä videoille kuvatut esitykset sijaitsevat siis internetissä, mikä tuo oman haasteensa analyysiin. Viittaan videoiden eri tapahtumakohtiin minuutin ja sekunnin tarkkuudella. Esimerkit olen pyrkinyt valitsemaan sattumanvaraisesti, mutta välittääkseni mahdollisimman monipuolisen kattauksen erityyppisistä esityksistä. Myös videoiden kesto sekä ajankohta ovat vaikuttaneet valintaan, eli valitsemani performanssit ovat ajankohdaltaan mahdollisimman tuoreita ja pituudeltaan mahdollisimman lyhyitä eli neljästä kahdeksaan minuuttia. Olen valinnut sekä informanttieni tuliryhmien esityksiä että muita. Rajaus on sama kuin tutkielmani rajaus, eli keskityn Suomessa vaikuttavien ryhmien ja esiintyjien performanssien analysointiin ja kuvailuun.

Esitykset tarkastelun alla

Ensimmäisessä tarkastelemassani performanssissa (www26; Video 1, 2008) on vain yksi esiintyjä ja välineinä pitkät kepit, joiden päissä palaa tuli. Esitys jakautuu kolmeen eri osioon. Ulkona on pimeää, mutta tiivis tunnelma, sillä yleisö on asettautunut piiriin artistin ympärille seuraten esitystä tarkasti. Musiikki

on aika hilpeää. Mustiin pukeutunut artisti aloittaa esityksen ensimmäisen osion esittelemällä välineen eli yhden pitkän palavan kepin heittämällä sen kerran vaakasuorassa ylös. Hän pyörittelee keppiä käsillään ja peittää pyörittelyn aikana vähäksi aikaa silmänsä (Video 1, 2008: 0,40 s). Tämän jälkeen hän jatkaa taas pyörittelyä silmät auki heittämällä kepin ensin jalallaan ilmaan, pyörimällä kepin kanssa ympäri ja kiepauttamalla se kerran kaulan takaa ympäri. Sen jälkeen hän pyörittää keppiä vartalon ympäri samanaikaisesti liikkumalla. Hän pyörittää sitä selkänsä takana, jolloin kuuluu ensimmäiset kuuluvat suosionosoitukset yleisöstä, eli kyseessä on esityksen ensimmäinen huippukohta (mts. 1,10 min). Sitten hän jatkaa kepin kieputtelua eri tavoin liikkumalla samanaikaisesti, minkä jälkeen hän pyörittää sitä käsivarsiansa varassa, ja vie sen niskan takaa kaulan ympäri. Hän vetää pipon silmiensä eteen, ja jatkaa kepin kaulan ympäri kieputtelua noin 10 sekuntia pipo silmillä (mts. 2,03–2,15 min). Seuraavaksi hän heittelee keppiä vuorotellen ilmaan ja sieltä kaulan takaa ympäri, mistä hän jatkaa kepin vartalon ja kaulan ympäri pyörittelyä pyörimällä samalla ympyrää. Lopulta hän laittaa kepin suuhunsa ja pyörittää sitä päänsä avulla, jolloin yleisö hurraa innoissaan. Esityksen ensimmäinen osio päättyy tähän, kun esiintyjä laittaa kepin maahan (mts. 3,02 min).

Artisti menee hieman sivummalle hakemaan laukustaan kaksi pitkää palavaa keppiä. Esityksen toinen osio alkaa välineiden esittelyllä ja äkkinäisellä liikkeellä, josta se jatkuu keppien ilmaan heittelyllä (Video 1, 2008: 4,04 min). Keppien pyörittely ja heittely on erittäin voimakasta, mistä välittyy tekijän sukupuoli, eli kyseessä on miespuolinen henkilö. Välillä keppejä pyöritellään selän takaa ja liikutaan niiden kanssa ympäri lavalla, kunnes esiintyjää heittelee niitä muutaman kerran ilmaan. Tästä hän jatkaa taas pyörittelyä ja kieputtelua selän takaa ja ympäri. Lopulta hän lopettaa liikkumisen ja ottaa kepit käteensä. Hän kääntyy suoraan yleisöä kohti ja kumartaa, jolloin yleisö tietää, että nyt on heidän aikansa taputtaa ja hurrata (mts. 5,10 min). Esitys ei vielä päätykään tähän, vaan esiintyjä jatkaa keppien kieputtelua, pyörittelyä ja jongleerausta lopulta todella nopealla tempolla, kunnes tekee sitä vain yhdellä kädellä ja heittää keppejä todella ylös ilmaan, mihin esityksen toinen osa huipentuu (mts.

6,05 min). Sitten on kolmannen osan vuoro. Hän hakee laukustaan vielä kolmannen pitkän kepin ja jongleeraa kolmella kepillä, jolloin yleisö hurraa vielä enemmän. Sen jälkeen hän vie keppinsä laatikkoon ja pamauttaa sen luukun kiinni. Lavalla on pilkkopimeää, mutta musiikki soi vielä hetken. Yleisö hurraa ja esitys on päättynyt (mts. 7 min).

Semiootikko Paul Bouissacin mielestä kaikissa sirkusnumeroissa on läsnä aluksi tilanteen muodostaminen, häiritsevän tekijän ilmentäminen ja sen kontrollointi. Esimerkiksi käy tulikepillä jongleeraus ja tulen pitäminen aisoissa esityksen aikana. Yksittäisen numeron aikana nähdään eri kliimakseja eli huipentumia ja lopulta esitys päätetään onnellisesti, kun häiritsevä tekijä pystyttiin pitämään kurissa, kun esimerkiksi tuli ei päässyt irti. Yleisön hyväksynnät tulevat ilmi taputuksissa ja hurrauksissa. (Bouissac 1976: 25–26, 70.) Jongleerausesityksissä taas on keskeistä se, että esityksen edetessä siirrytään yhä raskaampiin ja useampiin välineisiin, ja myös jongleerauksen tempo nopeutuu (mts. 73–74). Tällainen esityksen rakenne opeteltiin ainakin omassa sirkuskoulussani vaistomaisesti jäljittelemällä muita sirkusnumeroita. Performanssin symbolinen koodi rakentuu siitä, miten kaikki nämä eri tekijät yhdistyvät yhdessä numerossa. Bouissac käyttää sirkusesitysten analyysiin kielitieteilijä Ferdinand de Saussuren klassista merkin jakoa merkitsijään ja merkittyyneen. Esityksessä merkitsijöinä toimivat esiintyjän ulkoinen olemus ja käytös, lavasteet, musiikki ja välineet, sekä miten niitä käytetään. Merkitty on puolestaan katsojan tulkinta koko esityksestä, eli millaisia mielikuvia esimerkiksi tuli ja sen käsittely sekä esiintyjän taidokkuus herättää. (mts. 46–47.)

Ensimmäinen kuvailemani tulinumero oli tunnelmaltaan intensiivinen. Artisti oli fyysisesti vahvasti läsnä ja kyseessä oli ammattilaisen esitys. Esimerkiksi elektronisen musiikin tapahtumissa taas kevyiden tuli- tai UV-välineiden pyörittely on yksi efekti muiden valojen ja musiikin joukossa. Tapahtuman osallistujat eivät välttämättä seuraa pyörittämistä erityisen intensiivisesti, vaan keskittyvät musiikkiin, omiin liikkeisiinsä ja tanssimiseensa. Tällöin esiintyjän välineen ja tulen käyttö on myös oltava vaivattoman näköistä. Tuli ei herätä erityisiä pelkoja, sillä pyörittämisestä näkyy se, että esiintyjä osaa käsitellä

välinettä. Perinteisissä tulinumeroissa keskeistä on ollut pelon herättäminen katsojassa, kun artisti on vaikkapa puhaltanut valtavia tulipatsaita.

Toinen tarkastelemani esitys (www27; ks. myös www28; Video 2, 2007) sijoittuu teknomusiikitapahtumaan suomalaiseen kesäiseen taiteiden yöhön. Yleisö on sijoittunut tulilyhdyillä rajatun esiintymistilan ympärille piiriin katselemaan teknomusiikin tahdissa tummissa vaatteissa tanssivia tulenpyörittäjiä. Aluksi kuusi henkilöä pyörittää poita rivissä, kunnes he siirtyvät piiriin (mts. 0,35 s). Kukin tanssija pyörittelee poita piirissä hieman omaan tahtiinsa, mutta kuitenkin yhtä aikaa esityksen loppuun saakka (mts. 1,47 min). Esityksellä halutaan ilmentää tulta ja luoda tunnelmaa. Numero on liminoidista ja rituaalista fiilistelyä, eikä se sisällä erityisiä huippukohtia, kun esiintyjät ovat keskittyneet lähinnä tunnelmoimaan oman välineensä kanssa tanssien.

Tulitanssiesityksissä halutaan usein ilmentää alkukantaista tulella fiilistelyä ja jäljitellä primitiivisyyttä, kun taas toisissa esityksissä on keskeistä tarkat, koreografiset liikkeet. Tanssitutkija ja antropologi Judith Lynne Hannan (1979) mielestä tanssiesityksissä, niiden tyyleissä ja käytetyissä ruumiin tekniikoissa tulevat esille esiintyjien arvot ja asenteet ja jopa esiintyjän kokonainen henkilöhistoria. Tanssin avulla järjestetään kokemuksia ja ilmaistaan symbolein asioita, joita ei ole mahdollista muilla tavoilla ilmaista. Tanssin merkitys on sen muodossa, joka taas on sidoksissa kulttuuriin. (Hanna 1979: 4–5, 24–26, 31–33.) Urbanissa kulttuurissa on ominaista uusien tanssimuotojen syntyminen, kun aikaisempia muotoja sekoitetaan keskenään (mts. 202–203). Victor Turnerin (1988: 87) mielestä esteettisyys lähtee modernissa yhteiskunnassa refleksiivisyydestä eli itseensä viittaavuudesta.

Kolmas tarkastelemani esitys (www29; Video 3, 2007) alkaa kolmen tulisoihdun jongleerauksella. Taustalla soitetaan torvea ja rumpuja ja tuli toimii myös taustaefektinä soittimissa sekä esiintymistilan ympärillä. Esiintyjät ovat pukeutuneet mustiin, ja ulkona on pakkasta. Toiminta tapahtuu aukiolla Helsingissä. Yleisö on muodostunut piiriksi lavan eli tulilyhdyillä erotellun pyöreän muotoisen esiintymistilan ympärille. Seuraavaksi kaksi esiintyjää

pyörittää kahta poita käsillään (mts. 0, 35 s). He ottavat niillä kontaktia toisiinsa, eli he pyörittävät niitä vastatusten toistensa vartaloiden yli vuorotellen ikään kuin härnäämällä niillä toisiaan. He loitontuvat pyörittämään poita siten, että toinen seisoo piirin keskellä, ja toinen pyörii hänen ympäri. Taustalla yksi henkilö jongleeraa tikuilla palavan kepin kanssa, kunnes hän alkaa kävellä samalla jongleeraten kohti poin pyörittäjiä (mts. 1,30 min). Hän jää lavan keskelle, ja poin pyörittäjät jatkavat pyörittämistä kulkemalla ringin ulkoreunaa pitkin poitten hipoessa yleisöä. Devil stickin pyörittäjän lähtiessä pois lavan keskeltä kaksi keppien pyörittäjää valtaa lavan (mts. 2,20 min). He passailevat eli heittelevät kahta keppiä toisilleen sekä pyörittävät kukin yhtä keppiä kuljetellen sitä välillä jalkojensa alta, vartalonsa ympäri ja heitellen sitä ilmaan. Lopulta heillä on molemmilla kaksi keppiä pyöritettävänä (mts. 3,34–3.50).

Samaan aikaan yksi esiintyjä on sytyttänyt esiintymistilan taustalla rumpujen edustalla meteorin eli ketjun päässä pyöritettävän ison pallon palamaan ja heiluttaa sitä vaaka-asennossa. Keppien pyörittäjien lähtiessä pois lavalta meteorin pyörittäjä lähtee kulkemaan ympäri lavaa, minkä jälkeen hän pyörittää sitä lavan keskellä, kunnes siirtyy viimein pyörittämään sitä rumpujen eteen, jolloin on kahden tuliketjujen pyörittäjän aika vallata lava (mts. 4,06 min). Sitten tuliketjujen pyörittäjät jäävät jongleeraamaan niillä rumpujen eteen ja meteorin pyörittäjä liikkuu puolestaan ringin keskelle. Tämän jälkeen tuliketjuja pyöritellään lavan sivuilla ja tuliauringolta näyttävää välinettä taas ringin keskellä. Tuliaurinkoa kieputellaan selän takana ja edessä sekä pään päällä (mts. 5,40–6,40).

Viimeisenä on pyrotekniikan ja tulipatsaan vuoro (Video 3, 2007: 6, 20 min). Lavan sivulla sytytetään palamaan patsas, joka levittää vankasti savua ympärilleen, mutta palaa nopeasti loppuun. Kaksi pyörittäjää jongleeraa vielä vankasti savua levittävillä pitkillä kepeillä, mihin koko esitys lopulta päättyy (mts. 7, 54 min). Eli välineet, pyörittäjät ja niiden määrä vuorottelevat lavalla, ja lopulta siirrytään kaikkein näyttävimmän ja suurimman palaviin juttuihin. Usein tuliesitysten lopussa kaikki esityksessä eri aikaa eri välineen kanssa esiintyneet pyörittävät lavalla tulta yhtä aikaa - tai eri välineitä pyöritellään alusta lähtien

yhtä aikaa. Ideana eri välineissä on siis se, että niitä pyöriteltäessä ne muodostavat erilaisia kuvioita, kun tuli palaa hieman eri tavalla. Tuliköysissä tuli palaa koko köydessä, kun taas poissa ketju ei pala, vain ketjun päässä olevat pallot.

Tarkastelemani esitykset kestivät kaikki alle 10 minuuttia, minkä voi sanoa olevan normaali sirkus- ja katuteatterinumeron pituus. Kaikki esiintyjät olivat pukeutuneet mustaan ja kaikki performanssit tapahtuivat ulkona aukealla paikalla, ja yleisö oli asettautunut piiriksi esitystä katsomaan. Kolmannessa videossa siihen toivat rytmiä musiikin lisäksi vaihtuvat välineet, esiintyjät sekä niiden määrä. Ensimmäisessä videossa rytmi taas muodostui esiintyjän tekemien temppujen luomista draaman kaarista, kun eri jaksot huipentuivat kaikkein vaikeimpiin temppuihin. Toisessa videossa rytmi oli taas aika tasapainoinen, kun kuusi esiintyjää pyöritti poita samaan tahtiin, mutta kuitenkin muodostaen hieman erilaisia kuvioita pyörityksellään.

Sinänsä siinä ei ole mitään uutta, että ihminen pystyy hallitsemaan tulta. Isot liekit ja niiden kontrollissa pitäminen esityksessä saa kuitenkin aikaan mielikuvan siitä, jos tuli karkaisikin käsistä, millä rakennetaan jännitettä esitykseen. Kärjistettynä luonto ja ihminen kamppailevat liminaalisessa tilassa keskenään. Tulta on jäätävä katsomaan, aivan kuten nuotiotakin on vain tuijotettava. Tulinumerot ovat pieniä tarinoita, joissa on avoin loppu, ja käsikirjoitus on yleensä aika löyhä. Bouissacille (1976: 102) tapahtumien kulku sirkusesityksissä on proosaa ja toisto runoutta. Keskeistä on taitojen näyttäminen eli temput, joiden on onnistuttava tismalleen oikeaan aikaan. Tulenpuhalluksessa kaikki aistit ovat läsnä – puhaltaja paitsi maistaa ja haistaa sytytysaineen konkreettisesti suussaan, puhaltaessaan hän myös näkee, tuntee ja kuulee tulen. Myös tulennielennässä esiintyjä maistaa tulen ja polttonesteen konkreettisesti suussaan. Sirkuksen perustunteista (nauru, pelko ja ihastus) mahdollisesti ainakin pelko on katsojassa läsnä – ja ehkä myös ihmetys siitä, miten tuo on mahdollista (vrt. Guy 2005: 28).

Katsojien antama palaute

Bouissacin (1976: 121) mielestä erilaiset myytit esitellään riitteinä perinteisessä sirkuksessa. Tällä hän viittaa niin ikään ylikuonnollisten ilmiöiden tai asioiden esittelemiseen rituaalinomaisina sirkuksessa, kuten vaikkapa leijonan kesyttämisen tai nuoralla yksipyöräisellä ajamisen. Riippuen esiintyjän tyylistä hallita, käyttää ja ilmentää tulta, tuli voi symboloida katsojalle mm. aggressiivisuutta, vallanhimoa, ylikuonnollisuutta, jotakin pelottavaa tai lämmintä, kaunista ja kiehtovaa. Myös konteksti sekä katsojan aikaisemmat kokemukset tulesta vaikuttavat tulkintaan. Vaikka esiintyjä ei haluaisikaan mystifioida tulta, katsojat voivat tulkita esitystä ja esiintyjää täysin eri tavalla kuin hän on tarkoittanut, tai löytää siitä piirteitä, joita esiintyjä ei ole itse tullut edes ajatelleeksi. Esimerkiksi yhden informanttini esittämän performanssin jälkeen häneltä tultiin kyselemään hänen horoskooppimerkkiään, jonka oletettiin olevan jokin tulimerkeistä:

--- joku nainen, joka kuvitteli niinku, tai näki mun esiintymisen ja tuli sit kyselemään mun horoskooppimerkkiä ja jotain tällasta. Ja sitte mä sanoin, että se on rapu, niin se oli hirveen pettynyt, kun se kuvitteli, että se on tietysti joku tuli, tuleen liittyvä juttu tää mun horoskooppikin, et se on rapu. (H7)

Informanttieni mukaan heidän esityksistään saamansa palaute on ollut pääosin positiivista. Humalaiset saattavat kuitenkin antaa hieman suurempaa palautetta, ja joskus he ovat jopa voineet keskeyttää häiriköinnillään esityksen (H2, H5, H7). Palaute vaihtelee hieman maittain. Esimerkiksi Marokossa yleisö taputtaa rytmiä mukana esityksen alusta lähtien, kun taas Suomessa tunnelma on hieman pidättyväisempi (H1).

Täällä [Suomessa] ne niinku taputtaa kiltisti, et jos niitten mielestä sä oot tehny jonkun tempun, joka on makee, niin ne taputtaa sit sen tempun jälkeen, mut sit tuol ulkomailla jossain paikoissa, niin ne saattaa taputtaa rytmiä ja sit ne ehkä enemmän kiljuu niissä makeis tempuis. (H1)

--- hyvää palautetta kyllä yleensä tulee esityksistä, et kyl ne ihmiset haltioituu siit tulesta aina --- (H3)

Myös koko tuliharrastuksesta saatu palaute on ollut aika positiivista:

No yleensä ne sanoo, että kaikkee sinäkin sitte, tai sillai et se on että jotenkin vähän niinku vanhalle ihmiselle saattaa olla vähän vaikee käsittää että mitä se silleen sitte oikeesti on ku ei ne oo välttämättä koskaan nähny, silleen et ehkä jonku tulenpuhalluksen joskus niinkun tai niillä on joku semmonen, et ne on jossain jonku sellasen nähny, mut ei ne sitte oikeesti voi tietää, et mitä tää niinku on, jos ne ei oo nähny... ja niin, kyllä ne varmaan sitten tykkää jos näkee kuitenkin. (H5)

8. Tyylit ja alalajit

Tyylin rakentuminen

Tuliryhmän tai esiintyjän omaa tyyliä rakennetaan esiintymisasujen, välineiden ja niiden käyttötapojen, liikkeiden sekä musiikin avulla. Näistä tekijöistä rakentuu myös yksittäisen esityksen kokonaistunnelma. Maffesolille (1995: 9) tyyli on identiteetti sinänsä, habitus eli tapa, jolla yksilö kiinnittyy yhteisöönsä. Se on kollektiivisen tunteen olennainen piirre. Postmodernissa tyyliässä sekoitellaan erilaisia elementtejä vapaasti toisiinsa, kuten vanhaa ja uutta, korkeaa ja matalaa kulttuuria. (mts. 35–36, 71.) Esimerkiksi tuliryhmä Flamman tyyliin kuuluu sirkusmaisuus ja tarinamaisuus, ja esitykset rakennetaan ammattimaisesti. Ulkopuoliset ovat kuvanneet Flamman tyyliä Sorin sirkusmaiseksi, eli kyseessä on tunnettu sirkusryhmä, joka vaikuttaa myös Tampereella. Tästä oli myös puhetta yhden Flammassa vaikuttavan informanttini kanssa:

Ei siltä voi välttyä, ei tää oo niin iso kaupunki. Semmoset kaikki uudet tuulet, ajatukset ja ideat ja tällaiset niin rantautuu tänne samaan aikaan, niin niitä sitten niinku... ja sit kun on tarkoitus tehdä vähän kuitenkin semmoista sirkuksen oloista show'ta--- (H5)

Lisäksi Flamman tyyliä on ominaiset kasvomaalaukset. Flammalla on joukossaan vaatetusalan ihminen, joka tekee heille esiintymisasut kierrätysmateriaalista. Ryhmän jäsenet kommentoivat itse tyyliään näin:

Jotain semmosta niinku barbaarihenkisyttä ja keskiaikakautta ja ehkä hiukan hevi... hevityyliä, fantasiaa on haettu. (H6; Korhonen 2006)

Flammassa on alusta asti pyritty, mietitty, että semmoinen niinku omannäköinen juttu, et tota... sillon alkuaikaan, ku me ruvettiin tekeen, niin Tulikansa esimerkiksi pukeutu, niillä oli nahkavaatteet ja mustaa ja tämmöstä, mikä on hyvin perinteinen tämmönen niinku tuli-, et se oli sitten, niinku ensimmäisenä tuli se musta mieleen. Sitten muut tuliryhmät pyöritti aika lailla tuota normivaatteissa tai sitten niillä oli jotkut niinku valkoset mekot päällä tai näin ja näin... ja tuo flamman tyyli lähti, tai mä ehotin alusta asti että oliskos se musta nahka niinku kuitenkin, nahkaa

ja niittejä, mutta sitten porukka oli niin hippiä silloin alkuaikaan, et ne tyrmäs suoralta kädeltä sen idean. Ja sit tuli tuota, sit pidettiin niinku puuvillasta, se oli sellanen tosi hyvä punainen niinku, semmonen väri pojille ja sitten tytöille semmoiset vihreet niinku metsä-, semmoinen ghost in mobile, niin onnistuneet housut kyllä, mutta sit toi Arja tuli mukaan ja rupes tekemään, noita Arjan niinku metallia, nahkaa ja kypäriä ja tämmösiä juttuja niinku vaatetuksiksi tohon ja sit se kääntyi niinku tommoseen iloseen nahkameininkiin kuitenkin. (H5)

--- Flamma nappas sen aika nopeesti, niinku valkoinen pohjameikki ja siihen mustat, musta ilmeikäs naamajuttu ja rakensi tota show'tansa vähän semmoseen... et siellä on, vähän samaan tyyliin ku sirkuksella, niin semmonen niinku tirehtöörilahmo, joka johdattaa juttuja ja sitte siellä on tota tämmösiä niinku sirkusnarrijuttuja ihan niin tämmösiä mukana ja niin niin, et se on niinku kasvanut, muovautunut tässä, että on ihan selkeesti stailattu tässä viimesen muutaman vuoden aikana, mikä on niinku silleen... flaman oman näköseksi. (H5)

Myös sekä tuliryhmä Etnaan että Tulikansaan kuuluvat informantit että haastattelemani itsenäinen tulitaiteilija tulkitsivat sekä ryhmänsä tyyliä että omaansa:

Me keskitytään enemmän niinku semmoseen visuaaliseen... niinku kuvan luontiin ja koreografioihin ja itse siihen pyöritykseen. (H3)

--- me ollaan koko ajan menty niinku enemmän tanssilliseen suuntaan esityksissä, se on se, mitä me niinku yritetään hakea. (H3)

--- meidän homma on siin ne bileet. (H1)

Mun mielestä me ei olla ainakaan hirveen tekninen ryhmä vaan enemmän tämmönen fiilistelijäryhmä. (H2)

--- semmonen äärimmäisen teknisyyden ja itseilmaisun yhdistelmä. (H7)

Kun Etna pyörittelee tanssillisesti ja koreografisesti tulta klassisen musiikin tahtiin, revittelee taas Tulikansa alkukantaista meininkiä afrikkalaisen rumpurytmin tahdissa. Informantti H7:n esitys on taas teknisesti hyvin näyttävä. Esiintyjillä voi olla mukanaan ulkopuolinen tai oma musiikkikokoonpano, mutta musiikki voi tulla myös nauhalta. Edellä kuvailut tyyliä edustavat modernia tulitaiteilua, mikä puolestaan voidaan jakaa vielä eri alalajeihin, kuten

tuliteatteriin, -sirkukseen, -tanssiin ja -jongleeraukseen. Perinteistä tulitaiteilua taas edustavat samoalainen tuliveitsitanssi tai fakiirien näytökset. Alla olevassa taulukossa olen luokitellut tulenpyörittelyn eri alalajeja ja tyylejä rankimmasta kevyimpään. Kyseessä on yksinkertaistettu näkemys eri lajeista, tyyleistä ja esiintymisasuista sekä niiden suhteista eri alakulttuureihin ja ilmiöihin.

Muodot/ tyylit	RANKKA	KESKITIE	KEVYT
Alalajit	tulensyöksentä- ja nielentä	jongleeraus kaikkia lajeja sekaisin	tulitanssi koreografisuus poin pyöritys UV-jutut
Vaatetus	nahkavaatteet	musta	värikkäät asusteet
Lähi- ilmiöitä	tatuointi- ja kehonmuokkaus fakiirit extreme -lajit	gootit hevarit	hipit puistojongleeraus elektromusiikki
Ryhmät	Circus Mundus Absurdus	Flamma Kipuna Tulikansa Polte	Etna Titinki Trio Taika
	MIES		NAINEN

TAULUKKO: Tulitaiteilun erilaisista tyyleistä ja alalajeista sekä niiden suhteista alakulttuureihin.

Mitä raskaampia välineitä lajin edustaja käyttää, sitä rankemmaksi sen luokittelen. Koska miehet pyörittävät enemmän raskaita välineitä ja naiset taas kevyitä, korreloi rankkuus maskuliinisuuden kanssa ja keveys naisellisuuden. Mitä enemmän esiintyjissä on naisia, sitä tanssillisempaa liike ja tyyli yleensä ovat. Jos lavalle taas astuu lihaksikas ja tatuoitu mies, hän taas on taipuvaisempi vetämään rankan show'n, johon usein sisältyy tulenpuhallusta. Taulukossa olen jaotellut eri tyyleille ominaisia asuvalintoja. Kuitenkin asuvalintojen suhteissa eri alalajeihin näyttäisi olevan eniten variaatiota; rankaksi kutsumassani esityksessä esiintyjällä voi olla päällä jotakin värikästä ja

kevyessä esityksessä taas nahkaa ja mustaa, sillä näistäkin materiaaleista saadaan aikaan erilaisia asuja. Keskitien tyyliä taas edustaa esitys, jossa esiintyjällä on usein mustat vaatteet yllä ja hän esittää kaikkia eri lajeja sekaisin, niin että skaala vaihtelee koreografisemmista osuuksista tulennielentään.

Olen sijoittanut taulukkoon muutamia tuliryhmiä siihen kohtaan, mihin olen arvioinut heidän tyyliänsä suurin piirtein sijoittuvan, vaikka sekin voi vaihdella yhden ryhmän kohdalla esityksestä ja esiintyjistä riippuen. Kevyen tyylin kohdalla olevat tuliryhmät ovat naisvaltaisia, kun taas raskaan tyylin kohdalla olevat miesvaltaisia. Kevyeksi tyyliksi olen luokitellut mm. UV-jutut (ks. kuva 8). Ne liittyvät olennaisesti konemusiikkikulttuuriin ja rave -juhliin, joissa on yleensä pyörityä hohtavia lippuja ja poita, eli kevyitä värikkäitä valovälineitä. Kaikkein rankimmalla tulitaiteilulla näyttäisi olevan eniten yhtäläisyyksiä fakiiritemppuihin ja extreme -lajeihin, kuten miekannielentään. Tähän lajipiiriin kuuluvissa esityksissä on usein tavoitteena shokeeraavuus ja näyttävyyys, kun taas kevyiksi luokittelemisani esityksissä tavoitellaan kauneutta. Keskitien esityksissä näyttäisi taas korostuvan sirkusesitysten ihanteet, eli halutaan olla teknisesti taitavia ja viihdyttäviä.

Tulenpyörityllä on myös yhtäläisyyksiä kamppailulajeihin, joissa pyörityllään erilaisia keppejä. Tulella tai muilla jongleerausvälineillä puistossa leikkivät värikkäisiin vaatteisiin pukeutuneet rastatukkaiset nuoret luokitellaan usein hipeiksi ja hieman rankemmat mustiin pukeutuneet pyöritylläjät taas ehkä heavymusiikkia kuunteleviksi hevareiksi tai sitten gooteiksi. En ala käymään sen tarkemmin läpi, mitä extreme -lajilla tarkalleen ottaen tarkoitetaan tai keitä ovat gootit, sillä heistä on tehty omiakin tutkimuksia (ks. esim. Schwöbel 2006). Se ei ole myöskään tutkimukseni kannalta täysin olennaista – kaavion tarkoituksena on vain osoittaa tulitaiteilun yhtymäkohtia muihin tämän päivän samankaltaisiin ilmiöihin. Viimeksi perustetut tuliryhmät näyttäisivät kuitenkin edustavan pääasiassa kevyttä tyyliä kevyyslaajasta. Ehkä se johtuu myös siitä, että mukana on enemmän naisia. Alun perin Suomessa tunnettiin ehkä vain raskaan sarjan tulenpuhaltajia ja -nielijöitä.

Kuva 8. Uv- ja tulipyöritystä. Tuliryhmä Flamma.

Marginaalissa

Onko tulitaiteilu sitten alakulttuuria? Kulttuuriteoreetikko Johan Fornäs (1998: 140) mukaan ”alakulttuuri on erityinen elämäntyylin malli, jonka jakaa useampi kuin yksi ryhmä, ja joka tunnustetaan paikallisyhteisöä laajemmassa sosiaalisessa sfäärissä”. Elämäntyyli on taas jonkin yksilön tai ryhmän vapaasti valittu elämisen tyyli, joka näkyy myös ulospäin (mts. 122). Eri teorioiden ja määrittelyjen mukaan (ks. esim. 139, 348) alakulttuurille ominaisia piirteitä ovat tietynlainen ulkonäkö, pukeutuminen, esteettinen maku ja erityiskieli. Tulenpyörittäjillä taas ei ole mitään yhtenäistä ulkonäköä, josta tunnistaisi kadulla kävelevän henkilön edustavan tulitaiteilijaa, aivan niin kuin emme yleensä tunnista kokkia, balettianssijaa tai jääkiekkoilijaa ulkoapäin, ellei heillä sitten satu olemaan työ- tai harrastusvaatteet päällä. Tosin tulitaiteilijoiden työ- eli esiintymisvaatteetkaan eivät ole yhtenäiset. Heitä ei myöskään tunnusteta omaksi alakulttuurikseen julkisissa sfääreissä, sillä moni ei edes tiedä, mikä tällainen ihmisryhmä oikein on. Nuorisokulttuureista puhumiseenkaan ei tunnu täysin luontevalta, kun kaksi informanteistani on jo täyttänyt 40 vuotta.

Ennemminkin tuliryhmät ovat *mikrokulttuureja*, eli konkreettisia ryhmiä, kuten vaikkapa koululuokka tai työyhteisö. Fornäsin (1998: 140) mukaan yksilöt osallistuvat peräkkäisesti tai samanaikaisesti useisiin erilaisiin alakulttuureihin identifioitumatta täysin, mutta kiinnittyen osittain ja käyttäen niiden tyyllisiä malleja persoonallisen elämäntyylin rakentamisen raaka-aineena. Stuart Hallin mukaan subjekti ei koostu enää yhdestä, vaan monista eri identiteeteistä, jotka voivat olla ristiriidassa keskenään tai jopa yhteen sopimattomia toisiinsa nähden. Nyky-yhteisöjä voidaankin pitää erilaisina ajan ja paikan yhdistelminä. (Hall 1999: 20, 22, 57.) Henkilökohtaisessa elämässään tulitaiteilijat voivat kuulua tiettyihin alakulttuureihin, kuten hevareihin, gootteihin, punkkareihin tai hippeihin oman musiikkityylin, pukeutumisen ja muun suuntautumisen kautta, ja tämä voi vaihdella jo yhden tuliryhmän sisällä paljon. Lajin harrastajien oma henkilökohtainen ja elämäntyyllinen suuntautuminen vaikuttaa todennäköisesti siihen, mistä tulitaiteen alalajeista, tyyliuunnista tai välineistä hän eniten kiinnostuu. Tulitaiteilu voi toimia osana jonkin alakulttuurin tyyliä, mutta se ei ole oma alakulttuuri, elämäntapa se taas voi olla. Edellä mainituista asioista sekä siitä, millaisia ihmisiä lajin harrastajat ovat, oli puhetta muutaman informantin kanssa. Tutkijan mielestä alan harrastajia kuvaava keskeinen piirre on rohkeus.

TS: Minkälaisia ihmisiä nämä tulitaiteilijat sun mielestä on?

H7: No, useimmiten niinku erittäin avoimia, ystävällisiä. Se on niinku monessa harrastuksessa, ku on semmonen vahva yhdistävä tekijä niin, se niinkun... tulitaide on hyvin semmonen sosiaalinen kuvio myös. Suomessa ei ehkä ihan, niin et Suomessa se on mennyt jotenkin... ehkä vähän kilpailuhenkiseksi, niinku jo silloin ku mä aloitin niin oli vähän semmoista ryhmien välistä kilpailua... ja tota... ammattiyhdistystä myös siinä tiellä ja... Ku monesti... tai monessa maassa niinku ihmiset kokoontuu ja treenaa yhdessä ja näin, niin täällä sitten, niin täällä oltiin siin omassa ryhmässä, mut myös niinku... ihan se ryhmittyminen niin se on kans ollu vähän erilaista täällä näin, että Suomessa hyvin pitkälti, niinku tuntuu, et täällä on vaan ryhmiä, kun taas sit ulkomailta tuntuu, et siellä ei oo niinku ollenkaan ryhmiä, et siel on vaan yksittäisiä harrastajia, jotka sit joskus ehkä esiintyy yhdessä, mut siellä taas, niinku ulkomailta tuntuu, et siellä ei oo silleen niin organisoituneita ryhmiä, kun taas sit tääl Suomessa niinku tuntuu, et mä en tunne ketään tulitaiteilijaa, joka tekis niinku yksin, vaan et kaikki oli --- ryhmissä.

H5: Tosi erilaisia, ei sitä pysty niputtaan ihmisiä mitenkään, siin on tosi paljon eroa. Mut sitte... kaikkia yhdistää kuitenkin semmonen, siin joku semmonen tietty pilke silmäkulmassa, mikä yhdistää kaikkia, semmonen, kaikki tietää, mikä se juttu on, niin niin. Mut se on just vähän, et ei sukeltajista pysty sanoon päälle päin, et se sukeltaa, ellei se sit just satu pukeutuun johonkin virka, kauheeseen skuupahuppariin, mutta tota kuitenkin, niin niin, kun kaks sukeltajaa pääsee jutteleen keskenään sukeltamisesta niin se on niinku taas sitte silleen niitä yhdistävä juttu, mut ei.. emmää oo kyllä kauheesti kusipäisiä tulenpyörittäjiä tavannu.

TS: Onko sun mielestä tällä yhtymiä vaikka johonkin tiettyyn alakulttuurigenreen tms?

H5: kyllä se tuolle Goahippiosastolle menee, et tota, et et... se niinku, tietysti ehkä jotain goottia tai jotain tämmöstä, mutta semmosta vähän vaihtoehtoista nuorisoa ehkä kuitenkin kiinnostaa.

Haastateltujen puheista ilmeni halu luokitella tulitaiteilu omaksi lajikseen, eikä esimerkiksi sirkuksen alalajiksi sijoittuvaksi ilmiöksi. Toisaalta luokittelu on vaikeaa ja ehkä vähän tarpeetontakin, mutta suhde sirkukseen nähtiin enemmän tai vähemmän selkeänä.

Tulijuttu voi liittyä sirkukseen, mutta sirkuksen ei tarvi liittyä tulijuttuun. (H5)

No siinä on kaikkea, riippuu mitä tekee, mut kyllä mä näen, et se on niinku ensisijaisesti oma genrensä Sitte voi ottaa vaikutteita ihan mistä vaan haluaa, eikä tarvi ees tehdä niinku tulta tai tulella, vaan se on silti niinku tulitaidetta, silleen et voi tehdä muutaki. [viittaa ennen kaikkea UV-juttuihin] (H4)

Kyl siin on sirkusta, mut se riippuu vähän, et miten sen tekee, aina se on kiinni siitä, mihin sen yhdistää, mut kyl sen jos niinku karkeesti lajittelee, niin kyllä se sinne sirkukseen menee. Niin, toi katutaide on toinen, mut sillai... niin, luetaaks katutaide sirkukseks... et sinne jonnekin se menee. Katutaidettahan se periaatteessa on. (H3)

Kun täytyy täyttää kaikkennäkösiä papereita ja hakemuksia ja kertomaan, et mitä on tekemässä, niin tottakai oon kirjottanut, et teatteri-/ sirkusshow'ta ja niin edelleen. Mut me tehään mitä me tehään oikeestaan, en oo sillai määritelly sitä. Joskus joutuu tarpeen mukaan määrittelemään johonki. (H1)

--- jotain epämääräistä tulitaidetta, joka, kyllähän se niinku sivuaa sirkusta selvästi, mutta sitte niinku sirkuksessa on se... tekninen osaaminen viedään paljon pidemmälle ja tietty sitte niinku just ne areenat ja esiintymistyylit on vähän erilaisia. (H7)

--- no tuliesiintyjä nyt on sirkuksessakin. Perinteisesti on ollut niinkun näitä tulijonglööreitä ja puhaltajia ja tulennielentää on ollut paljon tietty ja sitte on ollut jonkun verran tämmösiä niinku pyörittäjiä, mutta niinku sit taas siinä on ollut vähän se, että mää en itte ainakaan kovin montaa niistä sanois niinku sillai sirkustason esiintyjiks, Et siinä on ollut vielä ihan hirvee tekninen, tai ero siinä teknisessä osaamisessa niinku, jos vertaa joihinkin huippuakrobaatteihin, et miten kovaa ne on treenannu, miten monta vuotta ja miten niinku älyttömän kovia temppuja ne pystyy tekeen. Ja sitte sehän niinku on se suurin tulitaiteiden klisee, että se näyttää hyvältä, vaikka sä et tekis paljon. (H7)

Sirkus nähtiin myös ammattimaisena ja vakavampana, kun taas tulitaiteilu vähän rennompana tekemisenä. Sirkus on organisoitunutta, kun taas tulitaiteilu harrastajamaista. Sirkuskouluja on paljon, mutta tulenpyöritystä opetellaan ilman kouluja ja opettajia; ainoastaan tulifestivaaleilla voi ottaa oppia työpajoilla tai nykäistä alan harrastajaa tai kaveria hihasta ja pyytää näyttämään mallia. Molemmat ovat kuitenkin yhtä aikaa sekä populaareja että marginaalisia viihdemuotoja. Yksi haastateltava taas on tietoisesti suuntautunut sirkukseen päin ja tähtää sirkusareenoille:

--- no mulla on niinku se lähestymistyyli just puhtaammin sirkusta, että niinku enemmän vaan sitä tekemistä ja esiintymistä ja sitä esiintyjää. (H7)

9. Isäntä ja renki – tulitaiteilijoiden suhde tuleen

Voiko tulen avulla ottaa kantaa? Tulikansan jäsenet kertoivat esiintyneensä paljon erilaisissa mielenosoituksissa. Tulen avulla he ovat olleet esimerkiksi vastustamassa Irakin sotaa, jolloin heidän esitykseen rakennettiin tulipatsas, joka tulkittiin palavaksi rauhan symboliksi (H1). Ihan mitä tahansa kannanottoja tulen avulla ei kuitenkaan voida tehdä:

Kyl me voidaan olla montaa mieltä asioista ja ottaa kantaa, mut me ollaan kuitenkin vaan jotain viihdetaitelijoita loppupeleissä. (H1)

--- molotovin cocktaililla tehdään politiikkaa, mutta ei tulivälineillä. (H5)

Voiko lajista sitten käyttää nimitystä tulella leikkiminen? Tulenpyörittely ajatellaan usein tulella leikkimiseksi. Toimittajilla on taipumus laittaa tuliryhmistä kertovien juttujensa otsikoiksi jotakin leikkiin viittaavaa, kuten ”Liekkien leikkittäjät” tai ”Taiturimaista leikkiä tulella”. Varsinkin jongleeraus lasketaan usein leikiksi, ja keskiajan viihdyttäjistä käytettiin nimitystä *joculator* eli leikkijä (Purovaara 2005: 19). Kulttuurihistorioitsija Johan Huizinga (1984) näkee koko kulttuurin pohjana leikin. Informanttini suhtautuivat kuitenkin aika negatiivisesti sanaan leikki, sillä heidän mielestään tulen kanssa ei ole leikkimistä. Kuitenkin he ymmärtävät sen, mistä termi kumpuaa, sillä tulenpyörittely on hauskaa puuhaa. Harrastuksen alkuaikoina tekeminen miellettiin ehkä enemmän leikiksi, kunnes alettiin esiintyä puolivahingossa.

Ei voi nähdä [leikkinä], mä en leiki tulella. Ehkä alkuaikoina sitä ois voinu kutsua semmoseksi, sillan ku siitä sai vielä jännitystä ja se oli hienoa ja maagista, mutta nyt tehdään töitä eikä leikitä. Ja myös niinku, tiedän mitä teen, ei mitään typeriä leikkejä ainakaan. (H7)

Vakavaa leikkiä, josta saa palkkaa (nauraa). (H1)

Koska tulella leikkiminen on kiellettyä, se myös kiehtoo. Jotkut informanteistani (H5, H8) käyttävät myös itse tekemisestään termiä tulella leikkiminen huolimatta siitä, näkevätkö sen tosipuheessa leikkimisenä.

--- koska se on semmonen kielletty juttu, niin tulella on sitte totta kai tosi hauska leikkiä, ja tuli on semmonen elementti, että niinku vaikka tulijongleeraus ei sinällään mitään hillittömän vaarallista ole tietenkään, niin se näyttää tosi hurjalta, ja etenkin sellaisen maallikon tai niin... tai että sellaisen ihmisen silmään, joka ei tulta oo käsitelly muuta ku pistäny tulta kynttilään tai nuotioon, niin se saattaa näyttää tosi hurjalta, että joku niinku nielee tulta tai niinku pyörittää sitä jonku tikun nokassa sen näkösenä, että se saattaa koska tahansa tarttua hiuksiin tai vaatteisiin tai muuta. Että se on tavallaan tosi helpolla saa niinku näyttävän esityksen koottua tulielementin kanssa, että jos ihan lähetään jonglööraamaan niinku kuiviltaan, niin siinä saa olla tosi hyvä jonglööri ennen kuin ihmiset jää sitä ihastelemaan ja arvostamaan, mutta tuli on sinänsä helppo elementti ottaa siihen ---. (H8)

Ainakin yhden informantin mukaan jonglööreillä on taipumus katsoa tulitaiteilijoita alaspäin juuri siksi, että he tavallaan saavuttavat kaiken sen näyttävyyden niin helposti tulta käyttämällä. Tutkimukseni haastatteluissa kävi ilmi, että ihanteena on hyvin tehty suoritus. Vaikka ohjelmanumerosta halutaan näyttävä, ei asioita haluta saavuttaa liian helpolla, eli saada näkyvyyttä ilman osaamista tai leikkiä hengellään. Ihanteena ovat autenttisuus ja pitkän tähtäimen suunnitelmat lyhyiden sijasta. Tuli on hyvä yhteistyökumppani, ja sen kanssa halutaan olla varovaisia ja pysyä hyvissä väleissä. Sen on oltava pelottava, jotta siihen ei ala suhtautua liian itsestäänselvyytenä.

TS: Ootko sää pelänny joskus tulta?

H5: Oon, joo, aina.

TS: Mmm.

H5: Ei näissä hommissa muuten pysty oleen, se kuitenkin pelottaa niin paljon, että haluaa olla tarkkana siinä, niinku miten tekee ja mitä tekee, et se on niinku turvallista kuitenkin.

Kysyin joissakin haastatteluissa, että uskoisiko haastateltava olevansa tekemisessä tulitaiteilun parissa vielä senkin jälkeen, jos joutuisi pahaan tulipaloon. Vastaajat epäilivät, ettei se välttämättä muuttaisi heidän suhdettaan tuleen. Tulen avulla voitetaan omia pelkoja ja sen käsittely lisää itsevarmuutta.

--- kyllä se on jännä niinku heti jos ei oo pitkään aikaan niinku tehny tulella niin tota kyllä se aina hetken aikaa menee siin et sä niinku totut siihen, koska meilläkin on ollu niinku sisätreenejä niin ei me pitkään aikaan olla tehty tulella niin kyllä se on aina silleen et sit mennään vaikka, et jos niinku tulee joku esitys, niin kyllä se on aina niinku hyvä tehdä tulella ennen sitä, niinku treenaa jonkun aikaa, koska siinä saattaa tulla vähän semmonen kammo, et sä et uskalla enää tehäkään niit temppuja. Se tulee kyl nopeesti sit sieltä, tai et se häipy se pelko siitä, et sit menee, kun vähän tekee ---. (H3)

--- tavallaan on hirveen paljo oppinu sellasta niin kun omien pelkojen voittamista ja tämmöstä, omien pelkojensa kohtaamista ja siis sen, että huomaa että hallitsee, hallitsee jonku tämmösen asian, niin antaa sit tavallaan ehkä sit semmosta itseluottamusta ja itsevarmuutta, että jos niinku näen, jos muutki voi tehdä tollasta niin minäkin voin, ja jos kerran minäkin voin niin joku muukin voi ---. Että en tiä onko mulla nyt varsinaisesti mitään tulenpelkoa ollu koskaan, mutta on ainakin niin kun - se on totta että tuli on huono isäntä, mutta hyvä renki ---. (H8)

Toisaalta tulen käyttö on jo niin rutiininomaista, että sitä ei pelkää eikä sen vaarallisuutta tule mietittyä.

--- siihen on jo niin tottunut, mut mä luulen et katsojat ajattelee enemmän sitä vaaraa. (H4)

Tulta käsittelemällä pääsee kokeilemaan rajojaan, näyttämään taitojaan, leikkimään isäntää, luomakunnan herraa tai olemaan shamaani.

"On tämä hienoa. Keikan aikana on transsissa ja hikinen. Sitä heittää aina vain korkeammalle, ja kun tajuaa, että eivät nämä putoa maahan, tulee tunne, että voi tehdä mitä vain." (Helsingin Sanomat 24.09.2006)

Hyvä renki ja huono isäntä. Se on aika kiteytettynä siinä, tietysti että, niin, koska siis sillähän siinä pelataan tosi paljon koko ajan, et sitä, et pysyis se aisoissa, ja niinku näin, et jos ei se pysy niin se polttaa, se on ihan niinku... ei se sen kummempi juttu oo, mut et sehän on varmaan se, niinku... et siinä niinku ihminen tavallaan, kun se käsittelee ja hallitsee tulta tolleen niinku vähänkin laajemmalla kun joku tulitikku tai sytkä, mut heti kun joku vähän isompikin liekki tai semmonen niinku elävä, tommonen elävä tuli, niin siinä on aina se vaara, että se karkaa käsistä, vaikka se on kuinka pieni, niin se on vaara on aina olemassa. Mutta sitte ihminen niinku sillä omalla yliveritaisuudellaan niin pystyy pitää sen aisoissa ja muovaamaan sitä niinku omien käyttötarkoitustensa ja omien niinku, omaks mieltymyksekseen, niin siinä pääsee niinku... leikkiin itse sitä jumalaa siinä niinku, tai sitä tulen jumalaa ---. (H5)

Tulen avulla halutaan välittää hyvää mieltä ja kauneutta sekä tarjota uutta nähtävää yleisölle. Se halutaan tuoda taas lähemmäksi ihmisten arkea, jotta ihmiset eivät kadottaisi luontaista sidettä siihen:

--- tuli itsessään on muuttanut, tai on muuttanut ihmisille, tai muuttanut niinku sitä luonnetta. Ihmisen suhtautuminen tuleen on niin erilainen nykyään, ei sitä, se ei oo sillai läsnä, muuta ku kynttilän palossa ehkä, saunan pesässä, mut sit kuitenkin kun semmonen ikaikainen side ja suhde siihen tuleen on ihmisellä vaan ihan myötäsyttyisesti olemassa. Niin se on hienoa, että sitä pääsee tekeen sitte tommosia, tai että niinku, niin että pääsee oleen mukana siinä, että kuinka viedä tuota tulihommaa ihmisille enemmän lähelle. (H5)

Tulen kauneuden ja intensiivisyyden lisäksi tuleessa viehättää myös sen ääni. Kun esimerkiksi soihtuja pyörittelee hiljaisuudessa, niistä kuuluu viuhahdus - ääniä.

H1: Nuina ekoina vuosina niin me oltiin aika paljon joko ilman musiikkia tai sit digattiin käyttää jotain taustamusiikkia mut... Aina sillon tällön meillä oli jotain bändejä tai oltiin jonkun bändin kans, kunnes sit tossa 2002 meil oli sillai niinku enemmän oma iso bändi niinku messissä, mikä kehitty siitä, et alettiin tekeen niinku kunnan show ja sen päätteeks, ettei ollu sellasta isoa sähköistä bändii, niin me oltiin semmonen akustinen versio ja nyt on muutama vuosi menny sillai aika lailla, et on niinku akustinen bändi, ettei tarvi sähköä, se on helpompi, mut välillä kun ei oo mitään, niin sit on hiljaisuudes, mikä on kans ihan makeeta, et jos on rauhallinen paikka ja hyvä kuuluvaisuus ja noin niin sit voi saada näistä soundin [heiluttelee palavaa soihtua, josta kuuluu viuhtauus -ääniä]. Et kyllähän se kun tohon tuuli ottaa, niin kyllä se tota...

H2: humahtaa ja pitää ääntä

H1: Mut en mä tiä, ehkä kaikki nyt silleen alottaa ihan jostain niinku kynttilän tsiigailusta, mut ei se nyt ehkä niin ihmeellistä silleen oo, mut kaikki nyt kumminkin sitä diggaa kattoo, tai sit notskii voi tuijottaa vähän, niin puolet ihmisistä ainakin kun ne on nuotion ääressä, niin niitten pitää päästä vähän töniiin ja vääntään niit puita siellä ja se ei niinku riitä et sitä vaan kattois, jokaisella on jotenkin mielipiteensä, et miten sitä nyt pitää asetella et se palaa paremmin, et kaikkii kiehtoo se. Ite oon tsiigailu niit nuotioita niin paljon aikasemmin, et enemmän mistä ite voi tällä hetkellä, tai mistä mä saan fiiliksiä niin on tää [viuhauttaa tulisoihtua, joka humisee ja josta kuuluu ikään kuin tuulen viima]. Jos on rauhallista keikkaa tai jos omis meiningeissä vaan pistää sen palaan, niin sit voi olla fiilikissä noist äänistä.

Mutta tota tosiaan se mistä se on lähteny, niin se on ollu ihan se tulen ääni ja soundi, ja se että pystyy tekeen näin, että siihen on sitte vasta nyt, ehkä tavallaan harmillisesti liikaakin viime aikoina tullu se esiintymiseen tähtäävä leima mukaan, et on semmonen niinku tulen kans

fiilistely jääny vähemmälle, tai se on niinku, aina heittäessään kelannu silleen et lavalla vois tehdä tälleen ja tolleen, mikä on niinku trampauttanut tavallaan sitä koko tuli-ideaa niinku tosi paljon, et siitä on se spontaanius ja vapaamuotoisuus jäänyt tosi paljon. (H5)

Tulella on meditatiivinen ja rauhoittava puolensa, niin kuin kaikki ovat nuotiota tuijottaessaan sen tunteneet. Jotkut tulitaiteilijat voivat olla hyvin perehtyneitä tuleen liittyvään mytologiaan, ja se on voinut olla syy alan pariin hakeutumiselle. Informanteistani kaksi on perehtynyt erilaisiin tuleen liittyviin mytologioihin tai muuhun kirjallisuuteen, mutta noin puolet informanteista olivat skeptisiä tuleen liittyviä uskomuksia kohtaan. Heidän mielestään niihin voi halutessaan perehtyä, mutta ei siksi, että harrastaa tulitaidetta. Esimerkiksi Edinburghissa järjestetään vuosittain muinaiskelttiläinen Beltane -tulifestivaali (www25), jossa tuleen liittyvällä mytologialla on iso rooli. Kaksi haastateltavaa (H1, H2) kertoi osallistuneensa tapahtumaan ryhmänsä kanssa, mutta kuitenkin ilman sen suurempaa merkitystä.

Tulen kanssa puuhastelu on kuitenkin myös likaista, haisevaa ja vaarallista puuhaa (H1). Tulitaiteilu sijoittuu taide- ja viihdekategorioissa marginaaliin, jonnekin sirkukseen liittyvään koloon, joten se on usein virallisten tukien ulkopuolella. Toisaalta tulen lisäksi tekijöitä myös viehättää alan marginaalisuus. Henkilöstä riippuen tulenpyörittely on haastateltaville elämäntapa, ammatti tai hyvä harrastus. Se on itseilmaisun keino ja tapa tanssia välineen kanssa.

Kyllähän tää flammassa mukana oleminen ja kaikkienensa siis sekä harjoitukset että esiintymiset, ja kaikki tää oheistoiminta elikkä tällä hetkellä näiden vaatteiden valmistus, niin on tosi iso osa mun elämää, että ei sitä voi niinku laskea miksikään semmoseksi joksikin irralliseksi ikään kuin harrastukseksi, jota käydään vaan niinku jossain touhuamassa tunti tai puoltoista viikossa ja se on sillä selvä, että kyllähän näitä asioita tulee mietittyä niinku hyvinki paljo samoiten kuin jotain koreografioita taikka... ylipäätään sitä et miten tota asiat edistyy. (H6; Korhonen 2006)

Tulitaiteilu on kasvanut ja kehittynyt lajina Suomessa kymmenen vuoden sisällä, ja lähivuosina se tulee yhä kehittymään ja kasvamaan. Todennäköisesti se tulee vielä myös organisoitumaan lisää. Pyörittäjillä välkkyi tulevaisuuden haaveissa mahdollisuus tehdä tulta vielä isommin ja hienommin. Tulikansa haluaisi alkaa

tekemään isoja pyrotekniikkaspektaakkeleita. Tekninen puhtaus ja halu kehittyä omassa jutussaan paremmaksi olivat taas enemmän toisten huulilla.

10. Kokoavaa tarkastelua

Globalization lies at the heart of modern culture; cultural practices lie at the heart of globalization (Tomlinson 1999:1).

Kun ajattelee sitä, kuinka visuaalisesti näyttävä, nonverbaali laji tulitaiteilu on, on helppo uskoa sen levinneen globaalisti suhteellisen nopeasti. Pro gradu -työssäni olen pyrkinyt luomaan kokonaiskuvaa siitä, millaisia tuliryhmiä Suomessa esiintyy. Olen kiinnittänyt myös huomiota ryhmien määrään ja harrastuksen maantieteelliseen levinneisyyteen. Harrastajat vaikuttavat pääasiassa Etelä-Suomessa. Tutkimani tulitaiteilu nykyisessä muodossaan on vasta rantautunut Suomeen matkustelun myötä noin 1990-luvulla, joten ilmiöt levinnevät Etelä-Suomesta Pohjois-Suomeen hieman myöhemmin. Poin pyöritys on levinnyt Uudesta-Seelannista Suomeen eri reittejä pitkin. Millään ilmiöllä ei ole kuitenkaan vain yhtä juurta, vaan myös tulitaiteilu on kulkenut erilaisia reittejä eri aikakausina ja eri mantereilla, kunnes se on vastikään muotoutunut omaksi taiteen muodokseen (vrt. Fornäs 1998: 14). Eräs paljon tulifestivaaleilla kiertänyt haastateltava (H7) kertoi, että tulitaidetta esiintyy paljon muun muassa Iso-Britanniassa, Ranskassa, Saksassa, Australiassa, Yhdysvalloissa, USA:ssa ja Uudessa-Seelannissa. Kyseessä on siis länsimaalainen ilmiö. Kuitenkin intialaiset fakiirit ovat esiintyneet tulen kanssa jo pitkään, samoalaisilla on oma traditionaalinen tuliveitsitanssiperinteensä ja eri puolilla maailmaa on kävelty hiilien päällä jo kauan aikaa sitten.

Sekä aiheesta lukemieni lehtijuttujen että tekemieni haastattelujen pohjalta arvioituna lajin harrastajakunta koostuu pääasiassa 20–30-vuotiaista nuorista. Poikkeuksia tosin löytyy jo omista informanteistani, joista kaksi on yli 40-vuotiaista. Tulitaiteilusta haetaan hyviä fiiliksiä sekä uusia kokemuksia, ja tuli halutaan tuoda esille piilosta. Kun tulen eteen ei tarvitse enää raataa, sillä voi niin sanotusti leikkiä. Välineet halutaan rakentaa usein itse, jotta ne tuntuisivat omilta. Toiset suhtautuvat harrastukseen toisia vakavammin, ja tämä voi vaihdella jo pelkästään yhden ryhmän sisällä. Kullakin ryhmällä on oma

esteettinen tyylinä, jossa on piirteitä sen jäsenistä. Niin paljon kuin on ryhmiä ja tekijöitä, niin paljon on myös erilaisia tapoja ja tyylejä tehdä tulitaidetta. Yhtäläisyyksiä tavoissa ja tyyleissä löytyy kuitenkin paljon, kuten olen esityksiä ja tyylejä tarkastelemalla pyrkinyt osoittamaan. Kulttuuri ja ympäristötekijät vaikuttavat siihen, millaisia esityksiä rakennetaan. Tulenpyörittely on rituaalinomaista toimintaa: sen opettelu vie oman aikansa ja sen on oltava tarpeeksi vaivatonta ennen kuin väline voidaan sytyttää tuleen.

Symboliantropologian keinoin pyrin rakentamaan paksuja kuvauksia tulitaiteilijoista, eli tulkitsemaan heidän harrastukselleen luomia merkityksiä. Tulitaiteilun avulla harrastajat haluavat kehittää itseään ja kokeilla omia rajojaan. Vaikka elementtinä tulta pidetään monipuolisena ja viehättävänä, ei sillä välttämättä ole sen kummempia merkityksiä. Katsoja voi tulkita esitystä hyvin eri tavoin, ja luonnollisesti katsojan kulttuurinen ja henkilökohtainen tausta vaikuttavat tulkintaan. Tuliryhmät voidaan nähdä uusheimoina, joilla viittaan Michel Maffesolin näkemyksiin. Hänen mielestään postmoderni yhteisöllisyys on rakentunut erilaisten kulutus-, harrastus- ja elämäntapayhteisöjen varaan. Nämä uusheimot ovat hajanaisia, kevyitä ja vapaasti valittuja, toisin kuin perinteiset heimoyhteisöt. Niiden tukipylväänä toimii esteettinen tyyli. (Maffesoli 1995: 8–9, 62.) Tuliryhmien toimintaa voidaan myös kuvailla Victor Turnerin termein liminoidiseksi.

Haastattelujen lisäksi tein myös kenttätöitä internetissä havainnoimalla YouTubessa sijaitsevia kolmea videota. Käytin tätä materiaalia lähinnä analyysin apuvälineenä, mutta on huomioitava tutkimukseni jonkin asteinen sijoittuminen visuaalisen antropologian lisäksi myös virtuaalisen antropologian tuoreelle kentälle, vaikka en virtuaalisia yhteisöjä tutkinutkaan. Internetissä sijaitsevat tulenpyöritysvideot, -kuvat sekä ryhmien kotisivut kertovat siitä, että tulitaiteilu elää ajassa käyttämällä mediaa ja internetiä välineenään. Näin katsojienkin on suhteellisen helppo löytää laji. Videoiden vapaasta saatavuudesta huolimatta lajia leimaa marginaalisuus. Tulitaiteilua on hankala luokitella mihinkään kategoriaan eikä laji ole institutionalisoitunut, kuten uusi sirkus on tehnyt aivan viimeisten vuosien aikana. Toisaalta samaan aikaan

tulenpyörittelyä voidaan pitää myös populaarina viihteenä, sillä esityksistä on helppo nauttia vaikkapa kadun varsilla.

Aineiston ja tutkielman rajallisuuden vuoksi tämän työn tarkoituksena on lähinnä kertoa ja kuvailla, keitä ovat tulenpyörittäjät ja mitä tulitaiteilu on. Resurssien puutteen vuoksi en kerännyt koko aineistoa itse, vaan keskityin kuvailemaan ja tulkitsemaan muiden tekemiä videoita. Mahdollisissa jatkotutkimuksissa voisi tarkastella enemmän myös elävänä nähtyjä esityksiä. Aineistoa kannattaisi myös laajentaa haastatteleamalla muitakin kuin vain suomalaisia pyörittäjiä sekä tekemällä kenttätöitä lajin parissa. Tulen käyttöä esitystaiteessa ja erilaisissa rituaaleissa olisi mielenkiintoista tutkia ja vertailla jatkossa enemmänkin. Myös tulitaiteilun suhdetta sirkukseen, muihin ajankohtaisiin ilmiöihin ja omaan aikaansa voisi jatkotutkimuksissa syventää. Olisi kiinnostavaa vertailla tulenpyörittäjien ajatuksia tulesta palomiesten ajatuksiin – molemmat kun tekevät töitä sen kanssa, mutta hieman eri tavalla. Tuleen liittyvät aiheet eivät varmasti koskaan lopu kesken; erilaisia näkökulmia löytyy niin kemistille kuin kirjallisuustieteilijällekin. Tämä tutkimus on pyrkinyt näyttämään tuliharrastuksen tai -ammatin monipuolisuuden ja ihmisen luovuuden niin tulen käytössä kuin uusien merkityksien luomisessakin. Siellä missä palaa tulen kipinä, palaa aina myös kulttuurin kipinä.

Lähteet

Painamattomat lähteet

Nauhat, litteroinnit, valokuvat, kenttäpäiväkirja ja sähköpostiviestit ovat tekijän hallussa.

Haastattelut

Koodi	Sukupuoli	Haastattelun päivämäärä	Syntymä -vuosi	Ryhmät, joissa vaikuttanut	Ryhmään liittymisvuosi/ harrastuksen aloitusvuosi
H1	mies	13.3.2007	1969	Tulikansa	1998
H2	mies	13.3.2007	1976	Tulikansa	1998
H3	nainen	15.3.2007	1983	Etna, Glow	2000
H4	nainen	15.3.2007	1981	Etna, Glow	2000
H5	mies	17.4.2007	1973	Flamma, Circus Mundus Absurdus	2002/ 1997
H6	nainen	17.4.2007+ dokumentti	1965	Flamma	2003/ 1999
H7	mies	23.4.2007	1977	Glow, Etna, itsenäinen	2000
H8	nainen	13.10.2004	1978	Liekki	1998

Kenttäpäiväkirja

Aikaväliltä maaliskuu-huhtikuu 2007.

Valokuvat

Kannen kuva: Tuliryhmä Etna.

<http://www.anttisuniala.com/etna/kuvat/100-0053.jpg> [viitattu 12.11.2008]

Kuva 1. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 2. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 3. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 4. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 5. Kuvaaja: Anna Keskinen, Mungomedia/ Tuliryhmä Flamma.

<http://www.flamma.fi/gallery/index.php?spgmGal=Narrien%20Uni%202007&spgmPic=0&spgmFilters=#pic> [viitattu 12.11.2008]

Kuva 6. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 7. Kuvaaja: Tanja Seppänen.

Kuva 8. Kuvaaja: Tuli Truco/ Mungomedia.

<http://www.flamma.fi/gallery/index.php?spgmGal=uv%20glow&spgmPic=1&spgmFilters=#pic> [viitattu 24.11.2008]

Sähköpostit

H5. Yksityinen sähköpostiviesti. Lähetetty 27.3.2007.

H5. Yksityinen sähköpostiviesti. Lähetetty 13.7.2007.

WWW -lähteet

www1= Luxotica. Playing with the Fire. The History of Firedancing.

<http://www.luxotica.com/education/history.cfm> [viitattu 24.09.2008]

www2= Cat.Inist. Fire, Heroes and the Cosmic. Aesthetic Resonances of Fire-walking in Northern Greece.

<http://cat.inist.fr/?aModele=afficheN&cpsidt=1566946> [viitattu 18.10.2008]

www3= Baul Bouissac.

<http://www.semioticon.com/people/bouissac.htm#contact> [viitattu 19.10.2008]

www4= American Anthropological Association. Statements on Ethics.

<<http://www.aaanet.org/stmts/ethstmt.htm>> [viitattu 26.06.2007]

www5= Fire Dancing. Fire Dancing Arts.

<<http://www.fire-dancing.com/fire-dancing-arts.php>> [viitattu 25.09.2008]

www6= Wikipedia. Fire Dancing.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Fire_dancing> [viitattu 25.09.2008]

www7= Skepsis. Tulikävely.

< <http://www.skepsis.fi/ihmeellinen/tulikavely.html>> [viitattu 19.10.2008]

www8= Aviisi. Puhdistaudu tulella.

<<http://www.uta.fi/lehdet/aviisi/9815/tulikave.html>> [viitattu 19.10.2008]

www9= Wikipedia. Firewalking.

<<http://en.wikipedia.org/wiki/Firewalking>> [viitattu 19.10.2008]

www10= Tikku-Ukko. Poi. Historia ja nyt.

<<http://www.tikku-ukko.com/poi/poi.html>> [viitattu 23.09.2008]

www11= Home of Poi. History of Poi.

<http://www.homeofpoi.com/articles/modern_poi_offensive_to_maori.php>

<http://www.homeofpoi.com/articles/History_of_Poi_NewZealand.php>

<http://www.homeofpoi.com/articles/History_of_Maori_and_Poi.php>

[viitattu 19.10.2008]

www12= Siva Afi. The Samoan Fire Knife Dance.

<<http://www.sivaafi.org/page1.html>>

<<http://www.sivaafi.org/history.html>>

<http://www.sivaafi.org/Nifo_Oti.html> [viitattu 20.10.2008]

www13= Wikipedia. Devil Stick.

http://en.wikipedia.org/wiki/Devil_sticks [viitattu 20.10.2008]

www14= Uuden jongleerauksen festivaali 5-3-1.

<http://www.531festival.com/> [viitattu 21.10.2008]

www15= International Jugglers' Association. World Juggling Day.

<http://www.juggle.org/wjd/> [viitattu 21.10.2008]

www16= Tulitaiteilijoiden keskustelufoorumi.

<http://tulitaide.freeforums.org> [viitattu 24.10.08]

www17= Tulikansa.

<http://www.tulikansa.com> [viitattu 24.10.08]

www18= Tuliryhmä Etna.

<http://go.to/etna> [viitattu 24.10.08]

www19= Tuliryhmä Polte.

<http://www.tuliryhmapolte.net/> [viitattu 24.10.08]

www20= Tuliryhmä Flamma.

<http://www.flamma.fi> [viitattu 24.10.08]

www21= Tuliryhmä Trio Taika.

<http://www.taikatulet.fi> [viitattu 24.10.08]

www22= Tampereen tulikollektiivi.

<http://ajanpyora.org/tulikollektiivi/#etusivu> [viitattu 24.10.2008]

www23= Tuliryhmä Kipuna.

<http://profile.myspace.com/index.cfm?fuseaction=user.viewprofile&friendid=402314887> [viitattu 24.10.2008]

www24= Tuliryhmä Titinki.

<http://titinki.kapsi.fi/index.php> [viitattu 24.10.2008]

www25= Beltane Fire Society.

<http://www.beltane.org> [viitattu 09.11.2008]

www26= YouTube. Antti Suniala. 2008. CBY.

<http://www.youtube.com/watch?v=oZvzaxQsGQA> [viitattu 13.11.2008]

www27= YouTube. Titinki. 2007. Teknolava.

<http://www.youtube.com/watch?v=3EnOjTy-lsY> [viitattu 13.11.2008]

www28= YouTube. Titinki. 2007. Teknolava. Vaasa: Taiteiden Yö.

http://www.youtube.com/watch?v=q3YGeJe_5X4&feature=related

[viitattu 13.11.2008]

www29= YouTube. Tulikansa. 2007.

<http://www.youtube.com/watch?v=ZRbKbYyxoFk> [viitattu 13.11.2008]

www30= The Bola or Boleadora.

<http://www.flight-toys.com/bolas.htm> [viitattu 21.11.2008]

www31= Culture of Fire. Fire Eating/ Breathing. A Brief History of Fire Eating and Breathing.

<http://webpages.charter.net/schoppe1/eat.html> [viitattu 25.11.2008]

TV- ja videodokumentit

Korhonen, Hanna 2006. Palava halu. DVD-dokumentti tulenpyörittäjä Arja Huotarista. Tamk/TTVO. 20 min.

Opinnäytetyöt

Purovaara, Tomi. 2003. Ihmeestä instituutioksi. Nykysirkuksen kehitys taidon ja taiteen kentällä. Teatteritieteen pro gradu -työ. Helsingin yliopisto, taiteen tutkimuksen laitos.

Schwöbel, Laura. 2006. Gothic subculture is: "(...) to enjoy the beauty of the moonlight instead of the beauty of the sun". Finnish Gothic Subculture. Kulttuuriantropologian pro gradu -työ. Jyväskylän yliopisto, historian ja etnologian laitos. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-2007106> [viitattu 16.11.08]

Painetut lähteet

Sanoma- ja aikakauslehdet

Jaakkola, Marie. 2006. Taidetta liekeillä. Helsingin Sanomat 24.09.2006. Sunnuntai.

Elektroniset artikkelit

Blackman, Winifred S. 1916. Magical and Ceremonial Uses of Fire 27 (4). 352–377.

<<http://links.jstor.org/sici?sici=0015587X%2819161231%2927%3A4%3C352%3ATMACUO%3E2.CO%3B2-3>>

Haapanen, Eero. 1996. Kulttuurin kipinä. Yliopisto. Helsingin yliopiston tiedotuslehti 44 (4). 2. artikkeli. <http://yliopistolehti.helsinki.fi/1996_4/ylart1.htm>

Laine, Heidi. 2006. Liekkien leikittäjät. Kulttuurivihkot 34 (1), 22–26.

<<http://www.kulttuurivihkot.fi/pdf/kv106.pdf>>

Reagan, Albert B. 1934. A Navaho Fire Dance. *American Anthropologist* 36 (3). 434–437. < <http://www.jstor.org/stable/662155>>

Kirjallisuus

Aulanko, Markku. 1985. *Sirkus*. Helsinki: Suomen nuorison liitto.

Biedermann, Hans. 1993. *Suuri symbolikirja*. Suom. & toim. Pentti Lempiäinen. Helsinki: WSOY.

Birket-Smith, Kaj. 1972. *Kulttuurin tiet 1*. Suom. E. A. Virtanen. Porvoo: WSOY.

Bouissac, Paul. 1976. *Circus and Culture. A Semiotic Approach*. Bloomington: Indiana University Press.

Bourgin, Joëlle. 2005. *Jonglööreiksi, nuoret!* Teoksessa Guy, Jean-Michel (toim.). *Sirkuksen vallankumous*. Suom. Maija Paavilainen. Circo – Uuden Sirkuksen Keskus. Helsinki: Like.

Carlson, Marvin. 2006. *Esitys ja performanssi. Kriittinen johdatus*. Suom. Riina Maukola. Helsinki: Like.

Clarke, Peter B (toim.). 1994. *Maailman uskonnot. Elävän uskon perusteet*. Suom. Hilikka Pennanen. Helsinki: WSOY.

Collier, John Jr. 1995. *Photography and Visual Anthropology*. Teoksessa Paul Hockings (toim.), *Principles of Visual Anthropology*. 2. painos. Berlin: Mouton de Gruyter.

Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1998. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.

Fetterman, M. 1998. Ethnography. Step by Step. Second edition. Thousand Oaks: Sage Publications.

Fornäs, Johan. 1998. Kulttuuriteoria. Myöhäismodernin ulottuvuuksia. Suom. Mikko Lehtonen... et al. Tampere: Vastapaino.

Geertz, Clifford. 1973. Interpretation of Cultures. New York: Basic Books.

Grönblom, Rolf. 2001. Intian uskonnot. Elämäkatsomus ja yhteiskunta. Suom. Mirja Itkonen. Helsinki: Schildts.

Grönfors, Martti. 1982. Kvalitatiiviset kenttätömenetelmät. Helsinki: WSOY.

Guy, Jean-Michel. 2005. Johdanto. Teoksessa Guy, Jean-Michel (toim.). Sirkuksen vallankumous. Suom. Maija Paavilainen. Circo – Uuden Sirkuksen Keskus. Helsinki: Like.

Hall, Stuart. 1999. Identiteetti. Suom. ja toim. Mikko Lehtonen ja Juha Herkman. Tampere: Vastapaino.

Hanna, Judith Lynne. 1979. To Dance is Human. A Theory of Nonverbal Communication. Austin, Tex. : University of Texas Press.

Harva, Uno. 1948. Suomalaisten muinaisusko. Porvoo: WSOY.

Hirn, Sven. 1982a. Sirkus kiertää Suomea 1800–1914. Helsinki: SKS.

Hirn, Sven. 1982b. Sirkus- ja tempputaiteen tutkimus. Teoksessa Varpio, Yrjö (toim.). Taiteentutkimuksen perusteet. Helsinki: WSOY.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula. 2005. Tutki ja kirjoita. 11. painos. Helsinki: Tammi.

Huizinga, Johan. 1984. Leikkivä ihminen. Yritys kulttuurin leikkiaineeksi määrittelemiseksi. Suom. Sirkka Salomaa. 3. painos. Helsinki: WSOY.

Jargon. 2002. Kulttuuriantropologian englanti-suomi oppisanasto. 6. painos. Jyväskylä: Kampus Kustannus.

Junkala, Pekka. 2000. Tulipesä ja hallan maisemat. Teoksessa Lönnqvist, Bo (toim.), Arjen säikeet – aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Jyväskylä: Gummerus.

Lett, James. 1987. The Human Enterprise. A Critical Introduction to Anthropological Theory. Boulder & London: Westview Press.

Maffesoli, Michel. 1995. Maailman mieli. Yhteisöllisen tyylin muodoista. Suom. Mika Määttänen. Helsinki: Gaudeamus.

Purovaara, Tomi. 2005. Nykysirkus. Aarteita, avaimia ja arvoituksia. Circo – Uuden Sirkuksen Keskus. Helsinki: Like.

Purovaara, Tomi. 2008. Ihmeen väkeä! Suomalaisen sirkuksen sankaritarinoita. Helsinki: Like.

Ruohonen, Ilkka & Laitila, Teuvo. 1994. Tulkintojen ja symbolien ytimessä. Geertziläinen näkökulma kulttuureihin. Teoksessa Nisula, Tapio (toim.). Näköaloja kulttuureihin. Antropologian historiaa ja nykysuuntauksia. Helsinki: Gaudeamus.

Sarmela, Matti (toim.) 1994. Suomen perinneatlas. Helsinki: SKS.

Schechner, Richard. 1994. Ritual and Performance. Teoksessa Tim Ingold (toim.), Companion Encyclopedia of Anthropology. London: Routledge.

Scherer, Joanna C. 1995. Ethnographic Photography in Anthropological Research. Teoksessa Paul Hockings (toim.), Principles of Visual Anthropology. 2. painos. Berlin: Mouton de Gruyter.

Sulkunen, Pekka. 1990. Ryhmähaastatteluiden analyysi. Teoksessa Klaus Mäkelä (toim.), Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta. Helsinki: Gaudeamus.

Talvisaari, Eero. 2006. Sirkuselämää. Suomalainen sirkus kautta aikojen. Helsinki: Otava.

Tomlinson, John. 1999. Globalization and Culture. Cambridge: Polity Press.

Turner, Victor. 1977. Symbols in African Ritual. Teoksessa Dolgin, Janet L. (toim.). Symbolic anthropology. A Reader in the Study of Symbols and Meanings. New York: Columbia University Press.

Turner, Victor. 1982. From Ritual to Theatre. The Human Seriousness of Play. New York: PAJ Publications.

Turner, Victor. 1988. Anthropology of Performance. New York: PAJ Publications.

Turner, Victor. 2007. Rituaali. Rakenne ja communitas. Suom. Maarit Forde. Helsinki: Summa.

Liite: teemalista

Taustat:

1. Omat taustat: lajit, joita tekee, historia, miten päätyi mukaan?
2. Muut harrastukset, ammatti, ikä
3. Kuinka aktiivisesti treenaat?
4. Ryhmän historia, mitä kaikkea tekevät, millainen on yhteinen tyyli? Miten oma tyyli eroaa muiden tuliryhmien tyylistä?
5. Kuinka kausiluonteista tulella tekeminen on?
6. Missä kaikkialla olette esittäneet? Miksi juuri niissä paikoissa?
7. Teettekö välineet itse? Mitä materiaaleja ja sytytysaineita käytätte? Oletteko keksineet nimiä erilaisille välineille, tempuille tms.?

Suhde sirkukseen, tekemiseensä ja ympäröivään yhteiskuntaan:

8. Näkeekö tekemisensä tulella leikkimisenä (siis nimenomaan leikkinä)?
9. Mitä mieltä olet sirkuksesta?
10. Miten näet oman tekemisesi sijoittuvan sirkuksen kentällä? Suhde muihin mahdollisiin lajeihin, muotoihin (katutaiteilu, tanssi tms.)? Kokeeko sijaitsevan kaukana uudesta ja perinteistä sirkuksesta?
11. Mitä luulet, miksi sirkus tai tuli on niin vahva vertauskuva tms.?
12. Miten sirkus/ tulitaiteilu on mielestäsi elänyt ajassa?
13. Mitkä asiat/ olosuhteet Suomessa mielestäsi edesauttavat sirkuksen/ tulitaiteilun olemassaoloa? Entä estävät? Entä muut rajoittavat tekijät?
14. Olisiko muualla paremmin?
15. Kertovatko tällaiset ryhmät mielestäsi jotain nyky-yhteiskunnasta?
16. Voiko sirkus mielestäsi olla kantaaottavaa? Haluatko ottaa tulen avulla kantaa?
17. Millaisia arvoja haluatte viestittää? Eli mitä mahdollisesti haluatte tulen avulla viestiä?
18. Pidätkö tätä elämäntapana?
19. Voisiko tätä pitää esimerkiksi alakulttuurimuotona? Jonain muuna?

Suhde tuleen:

- 20. Miksi tuli kiehtoo?
- 21. Miten tuli mielestäsi voi puhua? Millaisia merkityksiä liität tuleen?
- 22. Kuinka paljon olet perehtynyt tuleen liittyvään mytologiaan ja historiaan? Tulella tekemisen eri muotoihin? Rajoituksiin?
- 23. Pelkäätkö tulipaloja? Oletko joskus pelännyt tulta erityisen paljon?

Terveystekijät:

- 24. Millaisia vahinkoja teille on mahdollisesti sattunut tulen kanssa? Kuinka vaarallisena näet tulella tekemisen? Oletko käynyt tulityön kurssin?

Suhde yleisöön ja muihin ryhmiin, tulevaisuuden suunnitelmat:

- 25. Millaista palautetta olette saaneet? Mitä eroja olet huomannut eri ihmisten vastaanotossa? Mitä luulet, mistä johtuu?
- 26. Oletteko kulkeneet maailmalla esim. erilaisilla tulifestivaaleilla? Onko tämä hyvä keino päästä liikkumaan?
- 27. Yhteydenpito muihin tuliryhmiin ym.?
- 28. Uskotko tekeväsi tätä vielä pitkään?